

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Oliver Jordan

Analiza »zaupnih pogovorov« o partnerskih razmerjih

-v izbranih slovenskih tiskanih medijih-

Diplomsko delo

Ljubljana, 2016

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Oliver Jordan

Mentorica: red. prof. dr. Tanja Rener

Analiza »zaupnih pogovorov« o partnerskih razmerjih

-v izbranih slovenskih tiskanih medijih-

Diplomsko delo

Ljubljana, 2016

*Zahvaljujem se mentorici red. prof. dr. Tanji Rener
za strokovno pomoč in vodenje pri izdelavi diplomskega dela.*

Analiza »zaupnih pogovorov« o partnerskih razmerjih – v izbranih slovenskih tiskanih medijih –

V postmodernem obdobju je prišlo do transformacije intimnosti, ki je posledica ženske emancipacije in vpliva psihologije. V svojem diplomskem delu sem se osredotočil na pomembne procese, ki vplivajo na posameznika in na razvoj intimnih razmerij. Zanimale so me tudi različne vrste sodobnih ljubezni in odnosov, njihove prednosti in slabosti, in kakšne učinke imajo na razvoj intimnosti. Za novodobna razmerja je značilna enakopravnost med partnerjema, ki temelji na dogovoru, zaupanju, intimnosti in nudenju vzajemnega užitka. Zakonsko zvezo je zamenjalo čisto razmerje, ki ima vse te lastnosti in skriva v sebi potencial za demokratično spremembo celotne družbe. Potrošniška miselnost je tudi vplivala na procese znotraj intimnih razmerij, kjer se na razmerje gleda kot na blago, ki ga lahko zamenjamo, če nam ne nudi zadovoljstva. V raziskovalnem delu pa sem iskal odgovore na moji raziskovalni vprašanji, ali se v »zaupnih pogovorih« uveljavlja Giddensov koncept čistega razmerja in terapevtsko razumevanje intimnih razmerij kot blaga. Moja raziskava je temeljila na analizi vsebine zaupnih pogovorov v reviji Ona v dveh časovnih točkah, ker sem želel ugotoviti, ali se elementi čistega razmerja in elementi poblagovljanja intimnosti vse bolj uveljavljajo ali ne.

Ključne besede: moderni intimni odnosi, ljubezen, čustvo.

Analysis of "confidential talks" on partner relationships - in selected Slovenian printed media -

Postmodern era faced intimacy transformation, which is a result of women's emancipation and influence of psychology. I have focused on the important processes that influence the individual as well as the development of intimate relationships. I was also interested in different types of modern love and relationships, their advantages and disadvantages and how they influence the intimacy development. Modern relationship have become characterized by equality between the partners, based on the agreement, trust, intimacy and mutual pleasure. Marriage was replaced by pure relationship, which has all these qualities and carries a potential for democratic change of entire society. The consumer mentality has also influenced the processes within intimate relationships, where the relationship is considered a commodity, which can be replaced if we are not satisfied. I have tried to answer my research questions whether the concept of a pure relationship by Giddense and therapeutic understanding of intimate relationships as a commodity are being asserted in »confidential talks«. My research was based on an analysis of the content of confidential talks in Ona magazine in two time slots, because I wanted to determine whether the elements of the pure relationship and elements of intimacy commodification are being asserted or not.

Key words: modern intimate relationships, love, emotion.

KAZALO

1	UVOD	7
2	SOCIOLOŠKI VIDIKI INTIMNIH RAZMERIJ V POSTMODERNI DRUŽBI.....	9
2.1	Anthony Giddens	9
2.1.1	Sprememba intimnosti.....	9
2.1.2	Spolnost v postmoderni družbi.....	10
2.1.3	Ljubezen in intimnost.....	13
2.1.4	Ljubezen in čisto razmerje	14
2.1.5	Spolna odvisnost in moška seksualnost	16
2.1.6	Idealnotipski model čistega razmerja in protislovja čistega razmerja.....	19
2.2	Zygmunt Bauman	23
2.2.1	Tekoča ljubezen.....	23
2.2.2	Ljubezen v tekoči potrošniški družbi	25
2.2.3	Homo sexualis in Homo consumens	27
2.2.4	Virtualna povezanost.....	29
2.2.5	Tekoča moderna	32
2.2.6	Emancipacija	33
2.2.7	Individualnost in identitete.....	36
2.2.8	Človeška razmerja v tekočem svetu	37
2.3	Eva Illouz.....	39
2.3.1	Homo sentimentalis.....	39
2.3.2	Zakonska zveza in moderna družina	43
2.3.3	Čustveni kapital in trpljenje	45
2.3.4	Čustvena kompetentnost	46
2.3.5	Romantična omrežja in internetne romance.....	47
2.3.6	Negativni dejavniki spletne ljubezni	49
3	EMPIRIČNA RAZISKAVA.....	51
3.1	Analiza in predstavitev rezultatov za leto 1997.....	55
3.2	Analiza in predstavitev rezultatov za leto 2015.....	56
4	SKLEP	57
5	LITERATURA	59

TABELE

Tabela 3.1: Model čistega razmerja (Anthony Giddens) in model poblagovljenega razumevanja intimnih razmerij.....	53
Tabela 3.2: Model čistega razmerja (Anthony Giddens) in model poblagovljenega razumevanja intimnih razmerij z rezultati.....	53

1 UVOD

V svojem diplomskem delu se bom osredotočil na razvoj intimnih razmerij in sodobnih družbenih sprememb, ki jih omogočajo. Na kratko se bom dotaknil zgodovine zgodnje moderne na področju seksualnosti in intimnosti in se poglobil v procese, ki vplivajo na odnose pozne ali tekoče moderne, kot jo opredelijo Zygmunt Bauman in Anthony Giddens ter nekateri drugi družboslovci in družboslovke.

V ameriški družbi in kulturi, pravi vplivna teoretičarka Eve Illouz, prevladujeta dva modela ljubezni: ljubezen kot vseobsežna intenzivna sila, kjer je ljubezen ognjena, magnetna in čarodejna sila, povezana s spontanim, hedonističnim uživanjem, in temu nasprotna ljubezen kot težko delo. Pri zadnjem modelu se predpostavlja, da partnerja enakovredno prinašata svoj delež v ljubeče razmerje, na katerem je poudarek. Na ljubeče razmerje lahko gledamo kot na blago, ki pa prinaša koristi in izgube (Illouz 1997, 192–196). Oba aspekta ljubezni in intimnosti, ki pa sta v marsičem povezana, bom proučeval v svojem diplomskem delu.

V teoretičnem delu diplomskega dela bom opredelil koncept čistega razmerja in tekoče ljubezni, ki bosta osnova za raziskovalni del in iz katerega bom ustvaril dva operacijska modela raziskovanja. Giddens (2000a) opredeli čisto razmerje kot odnos, kjer ljudje gledajo prvenstveno na zadovoljitev svojih potreb in vztrajajo pri takšnem odnosu, dokler jim nudi zadovoljstvo in seksualno realizacijo, kljub temu, da je za ohranjanje takšnega odnosa potrebna velika količina čustvenega vlaganja, da bi se ustvarilo zaupanje, komunikacija in intimnost. Giddens celo v tej transformaciji vidi intimnosti potencial, ki bi lahko povzročil bolj demokratične odnose v celotni svetovni družbi.

Tako razmišljanje in delovanje pa omejuje v poznem modernem času velik vpliv potrošnega trga, ki s svojo filozofijo in usmerjenostjo spodbuja ljudi, da se obnašajo kot potrošniki in kupci tudi v intimni sferi. Bauman (2008) trdi, da se moderna intimna razmerja obravnavajo kot blago, ki ga lahko odvržemo, ko imamo priložnost za uporabo novejšega blaga. Potrošniška kultura, ki temelji na hipni zadovoljitvi želja, svoje porabnike sili, da ne gledajo na odnos kakor proizvajalci, ki razvijajo svoje stvari in odnose počasi in z velikimi napori, pač pa kakor potrošniki, ki odnos uporabijo sebi v prid in zavržejo, ko mislijo, da ne ustreza več.

V zaključku teoretičnega dela pa bom podal pomen čustev, ki so postala v modernem času pomembno orodje ekonomske učinkovitosti, medtem ko jih je v intimni sferi vse manj z

uvajanjem tehnologij, ki ovirajo izoblikovanje pravih trdnih medsebojnih vezi z dostopom do množice ohlapnih virtualnih povezav. Veščine, ki so potrebne za ustvarjanje in vzdrževanje človeških odnosov, pa se ne spodbujajo in razvijajo s pomočjo tehnologij, ki to obljublajo.

Osrednji raziskovalni vprašanji diplomskega dela se glasita:

- 1) Ali se v rubriki »zaupni pogovori« (npr. v reviji Ona) uveljavlja Giddensov koncept čistega razmerja?
- 2) Ali se v medijski svetovalni praksi uveljavlja poblagovljeno razumevanje intimnih razmerij?

Pri mojem diplomskem delu se bom posluževal dveh metod. Prva metoda bo analiza sekundarnih virov, ki jo bom uporabil za utemeljitev teoretičnega dela. Strokovna literatura, iz katere bom izdelal raziskovalna modela za analizo vsebine, bo temeljila predvsem na treh delih priznanih svetovnih sociologov, kot so Preobrazba intimnosti (Giddens, 2000a), Liquid Love (Bauman, 2008) in Hladne intimnosti avtorice Eve Illouz (2007).

Naslednja metoda, ki jo bom uporabil za empirično raziskavo, bo metoda analize vsebine, s katero bom analiziral »zaupne pogovore« priloge Ona, ki je bila od leta 1997 enkrat tedensko objavljena v časopisu Slovenske novice. Pisal jo je priznani slovenski terapevt specialist psihiater prim. dr. Marijan Košiček, ki je imel v Slovenskih novicah kolumno »Doktor, pomagajte!«. Ta letnik zaupnih pogovorov bom primerjal z zaupnimi pogovori v samostojni prilogi iz leta 2015. Z izdelanima modeloma, ki jih bom oblikoval na osnovi temeljne literature, bom preučil in primerjal pojavljanje lastnosti Giddensovega idealno-tipskega modela čistega razmerja in pojavljanje lastnosti modela poblagovljenega razumevanja intimnih razmerij v zaupnih pismih, ki so jih napisali anonimni bralci.

Bauman (2008, 22–23) je svetoval in zagovarjal, da se kolumne nasvetov o razmerjih spleča brati vsak teden, še bolje več tednov zapored, saj si s tem zvesti bralci pridobijo določene praktične veščine za reševanje in prepoznavanje specifičnih problemov, ki se pojavljajo v medčloveških odnosih. Bralci lahko tudi uvidijo obseg, časovno pojavljanje in pogostost problemov. Pridobijo si informacije, kje poiskati primerne partnerja in kako ravnati v razmerju, za katerega tudi izvejo, da je naporno. Bralci takih kolumn tudi spoznajo, da je prekiniti razmerje s čim manj posledicami veliko bolje, kakor jih popravljati. Tu je mogoče

prepoznati izrazito Baumanovo ironijo in njegovo satirično sociološko kritiko, vendar tudi stališče, da nam prav prebiranje pisem bralcev in zaupnih pogovorov zelo dobro odkriva družbo, v kateri živimo.

2 SOCIOLOŠKI VIDIKI INTIMNIH RAZMERIJ V POSTMODERNI DRUŽBI

2.1 Anthony Giddens

2.1.1 Sprememba intimnosti

Anthony Giddens je pozornost v svojem delu *Preobrazba intimnosti* usmeril v “čustveno področje”, na katerem so ženske in feministična gibanja spodbudile mnogo družbenih sprememb, ki so omogočile intimne odnose, v katerem bi se razvijala “spolna” in “čustvena enakost”, kar poimenuje “čisto razmerje”. Na nastanek čistega razmerja vpliva razvoj “romantične ljubezni”, katere bistvo je ideja, da je možno razviti “trajno čustveno vez z drugim na temelju lastnosti, ki so značilne za to vez samo”. Romantična ljubezen je lahko tudi ovira čistemu razmerju. Ženske “emancipacije” in njihove želje po doseganju seksualnega ugodja se pomembno dotika Giddensov koncept “plastične” seksualnosti, ki kot “razsrediščena” spolnost ni pogojena z zahtevami po razmnoževanju in nastane zaradi razvoja tehnologij za preprečevanje zanositve. Ta dva dejavnika sta omogočila nastanek in razvoj ženske spolnosti ter njeno oddaljitev od moške spolne tiranije (Giddens 2000a, 7–8).

V sodobnih družbah sta dva dejavnika zavirala razvoj ženske spolnosti, in sicer nevidna emotivna preteklost, v kateri so moški skrivali svoje seksualno raziskovanje od svoje “javne samopodobe”, in moška spolna kontrola nad ženskami. Zmanjšanje te kontrole ustvarja vedno pogostejše fizično in psihično zatiranje žensk ter “prisilnost” moške seksualnosti. Med ženskami in moškimi se je pojavila težko rešljiva razlika v čustvovanju, katere rešitev vidi v preoblikovanju “intimnosti”, ki jo moramo opredeliti in razvijati kot enakopravno dogovarjanje o intimnem odnosu. To jasno pomeni občo “demokratizacijo” zasebnega področja, ki je skladna z lastnostmi in ideali demokracije, ki se je že uveljavila na javnem področju. Takšna sprememba intimnosti bi lahko imela pozitivne učinke na vse sodobne “institucije”, kar pomeni, da je znotraj sprememb intimnega odnosa in v preobrazbi zasebne sfere potencial za korenito spremembo družbe, ki bi sprejela drugačne prioritete (Giddens 2000a, 8–9). “Družbeni svet, v katerem bi čustvena zadovoljitev nadomestila prizadevanja za kar največjo gospodarsko rast, bi bil namreč zelo drugačen od tistega, ki ga poznamo danes”

(Giddens 2000a, 9). To je v današnji moderni potrošniški družbi, ki temelji na porabi in prodaji, neuresničljiv ideal, ki bi potreboval zlom celotne tržne miselnosti in družbe.

Zaradi števila razvez in upadanja pomena zakonske zveze je prišlo do preoblikovanja moderne družine, ki je “osnovna institucija civilne družbe”. Enakopravnost med moškimi in ženskami, ekonomska emancipacija žensk, predvsem množična zaposlenost žensk, spremembe v zasebni intimni sferi, so nekateri od dejavnikov, ki se intenzivno dogajajo v visoko moderni družbi. Giddens ne zagovarja zamisli o strožjih ovirah za razvezo, in trdi, da se je nesmiselno ukvarjati z idejo o “tradicionalni družini”, ki je imela v preteklosti večje pomanjkljivosti, kot so incest, fizična zloraba otrok, dogovorjene poroke, moška prevlada nad žensko spolnostjo in velika številčnost otrok, in ki jo je nemogoče dejansko povrniti in uresničiti. Čeprav potekajo znotraj družine procesi njenega “demokratiziranja”, še nismo dosegli popolnega uresničenja demokratizirane družine, ki zagotavlja ravnovesje med pravicami in dolžnostmi. Lastnosti demokratične družine so emotivna in spolna enakost, skrb otrok za postarane starše, skupen sporazum o “avtoriteti” staršev in spočetju otroka, vzajemna pomoč pri vzgoji otrok, medosebna enakopravnost in “družbena integriranost”. Čeprav na družino vplivajo družbene spremembe, je obenem tudi okolje, ki nudi varnost. Glavna skrb družine in ločenih staršev morajo biti otroci, saj števila razvez in nezakonskih razmerij ni mogoče omejiti in preprečiti. Družina ima pomemben vpliv na “širšo družbeno življenje” ravno v stopnji njene integriranosti v družbo (Giddens 2000b, 94–103). Giddens veliko stavi na področje zasebne sfere, na družino in razvoj intimnosti, ne omenja pa velikih družbenih vplivov, ki to preprečujejo in bodo najbrž preprečevali še dolgo časa zaradi skoncentriranih, nevidnih in nebrzdanih globalnih moči in interesov.

2.1.2 Spolnost v postmoderni družbi

Lillian Rubin je leta 1989 s svojim raziskovanjem seksualne preteklosti “ameriških heteroseksualcev” ugotovila, da je prišlo do korenitih premikov v odnosih med obema spoloma, saj se je spolno obnašanje štiridesetletnikov močno razlikovalo od takratnih dvajsetletnikov, kaj šele od avtoričinega spolnega vedenja med njeno mladostjo v času druge svetovne vojne, kjer je bila seksualna neizkušenos dekleta pred poroko zelo želena in pričakovana. Čeprav se je pri starejših generacijah cenila čim večja spolna zadržanost deklet pred poroko in je pri mlajših še vedno obstajala razlika med pridnim in porednim dekletom, se

je pogled na spolnost mladenk, zlasti "najstnic", krčevito spremenil. Le-te so prepričane, da imajo pravico do aktivnega in polnega spolnega življenja, kar moški v principu odobravajo. Manj pa odobravajo nekatere spremembe v odnosih, ki jih prinaša "ekonomska in intelektualna enakost", saj ženske zdaj od zakonske zveze zahtevajo več, polno zadovoljitev spolnih potreb in enakopravna merila. Mlade ženske enačijo spolnost z ljubeznijo, nekatere celo želijo dosegati podvige moške spolnosti, čeprav so mnenja, da tega ne smejo povedati resnim partnerjem v prihodnosti. Razlike v spolnih veščinah med ženskami zrelih letih in najstnicami so očitne, vsaj v izvajanju "oralnega seksa". Rubin je ugotovila, da imajo ljudje veliko seksualnega znanja in izkustev preden se poročijo ali začnejo resno razmerje, kar odpravi spolno učenje med mladoporočenci in zaljubljenimi, ki se je dogajalo včasih. Dodala je tudi, da je delež nezvestih med obema spoloma enak in da ženske ne odobravajo več "dvojnih meril", čeprav se še vedno dogajajo (Rubin v Giddens 2000a, 15–18).

Spremembe, ki jih predstavi Lillian Rubin, se dogajajo v velikem številu razvitih zahodnih družb in tudi v drugih delih sveta. Še vedno obstajajo družbe z nizko stopnjo seksualnega liberalizma in dopuščanja, zato preobrazba intimnosti še zdaleč ni dokončana, kar nas tudi posledično in časovno oddaljuje od njegove napovedane demokratične revolucije, ki bo zajela ves svet (Giddens 2000a, 18–19).

Ženska spolnost se je v razmeroma kratkem obdobju korenito spremenila, skupaj z drugimi družbenimi procesi, ki so prijetno in neugodno presenetili nasprotni spol. Seksualna enakost, ženska spolna odprtost in svoboda je uveljavljena in družbeno odobravana praksa v razviti evropski in slovenski družbi, čeprav imajo posamezniki pravico in vsaj delno svobodo, da se odločijo za tradicionalno miselnost in vrednote. Za razmisliti pa je, kakšna sta domet in posledica teh sprememb, ali dodatno obremenjujejo posameznika in medsebojne odnose, ali jih olajšajo v svetu, ki zahteva stalno prilagajanje in borbo za preživetje.

Velik del ameriške populacije ima "homoseksualne" izkušnje ali želje, saj je bila polovica moških in tretjina žensk odprta do homoseksualnih izkušenj, kar je šokiralo in opozorilo širšo javnost, da je homoseksualnost zelo prisotna, upravičena in zelena oblika spolnosti in ni bolezensko stanje (Kinsey v Giddens 2000a, 19). Homoseksualna gibanja so spremenila pogled na spolnost, ki si jo lahko lastimo, preurejamo in se o njej sprašujemo. Spolnost je postala atribut "jaza", ki jo lahko urejamo in izrazimo, in povezuje "telo, osebno identiteto in družbene norme". Pomembno je, da ni več biološka danost ali usoda. Drug pomemben vpliv homoseksualne spolnosti pa je bil viden v njihovih odnosih, ki so bili prototip modela in koncepta modernih heteroseksualnih razmerij, v katerih se je že razvijala strpnost in

enakopravnost med partnerji (Giddens 2000a, 21–22). Homoseksualna gibanja in homoseksualni razvoj intimnega življenja so vplivali na oblikovanje in zamisel o ideji čistega razmerja. Giddens je celo mnenja, da so bile homoseksualne osebe pionirji čistega razmerja, to pa zato, ker so morali svoja razmerja v visoko moderni družbi ustvariti na novo, saj pred tem zaradi družbene represije to ni bilo mogoče.

Pred dvema stoletjema so se prebivalci mest začeli poročati zaradi ljubezni in ne samo zaradi finančnih prednosti. Na splošni sprejem idej o popolni “romantični ljubezni” je vplivalo ljubezensko leposlovje, “ljubezenski romani”, ki so bili dostopni velikemu številu ljudi. Razvoj teh idej je preprečeval sorodnikom, da bi se medsebojno poročali, ustvaril je tudi višji smoter “zakonske zveze”, ki je postala “čustveno podjetje”, v katerem so si partnerji lahko obetali medsebojno čustveno zadovoljitev, ki ni mogla biti realizirana na delovnem mestu. Zaradi težnje po omejevanju števila otrok s pomočjo preprečevanja zaploditve se je spolnost žensk oddaljila od nenehnega rojevanja, kar je omogočilo ženskam, da so si spolnost začele lastiti in z njo upravljati. Spolnost je postala popolnoma neodvisna z razvojem nenaravne oploditve, odvisna je le od vsakega človeka in medosebnega sporazuma med partnerji. Na nastanek transformacije spolnosti je vplivala “plastična spolnost”, ki postane ločena od pritiskov rojevanja in potencialne smrti. Ženske lahko svoje seksualno ugodje raziskujejo brez pretekle bojazni, da bi umrle med številnimi porodi. Na seksualno revolucijo pa sta ključno vplivala feminizem in razvoj “homoseksualnosti”; to sta bila po Giddensovem mnenju ključna dejavnika za transformacijo spolnosti (Giddens 2000a, 33–35).

Povečano strokovno raziskovanje je vplivalo na razumevanje običajnih seksualnih navad in je doprineslo k večji “refleksivnosti”. Terapija in priročniki za samopomoč ter množični mediji pomagajo ljudem pri ukvarjanju z lastno “identiteto” in “refleksivnostjo telesa”, ki sta pomembni značilnosti današnje družbe. Terapija omogoča ljudem, da prilagodijo svoje nekdanje izkušnje s sodobnimi zahtevami, in ustvarijo “refleksivno urejeno samopripoved”. Posameznik je videl v svojem telesu povezavo s svojo identiteto in načinom življenja. Telovadba in hujšanje sta pomembno povezani s spolnostjo, telesom in identiteto, ki je pomembna moderna sprememba, s katero se ženske vsakodnevno ukvarjajo (Giddens 2000a, 36–39).

V moderni družbi še vedno obstaja nestrpnost do seksualne raznovrstnosti, ki se še ponekod vedno smatra za pokvarjenost, čeprav je strokovna literatura seksualno raznovrstnost umestila kot normalno dejavnost moderne družbe, kar je pomenilo le delno zmago, saj jo še vedno spremljajo negativni pomisleki, nasprotovanje in fizično obračunavanje (Giddens 2000a, 40–

41). Tako se homoseksualci sedaj borijo za pravico do poroke v Sloveniji in za starševske pravice, kar dokazuje določeno strpnost v družbi, čeprav jim na referendumu ta pravica ni bila zagotovljena.

2.1.3 Ljubezen in intimnost

V moderni družbi se zaljubljenost opredeljuje kot “strastno ljubezen”, ki pomeni “splošno povezanost med ljubeznijo in spolnim razmerjem”. Strastna ljubezen je bila označena kot slab razlog za poroko in celo škodljiva za zakonsko zvezo, ker oba vpletena posameznika odtrga od njune vsakodnevne “rutine” in ju lahko tako prevzame, da spregledata in odlašata z lastnimi odgovornostmi. Dobra karakteristika strastne ljubezni je njena poživljajoča moč, ki polepša njun pogled na realnost, slaba pa je, da omogoča posameznikom možnost izbire skrajnih dejanj in tveganj (Alberoni v Giddens 2000a, 43–44). Strastna ljubezen zaradi širših negativnih učinkov ni bila sprejeta kot dobro izhodišče za poroko. Zaljubljenost je pojav, ki se dogaja povsod po svetu, za razliko od “romantične ljubezni”, ki je odvisna od posamezne kulture. (Giddens 2000a, 44). Vendar bi lahko rekli, da se ironično koncept romantične ljubezni, ki ga je na Zahodu vse manj, uspešno »izvažala« v neevropski svet. Pomislimo samo na cvetočo industrijo indijskega popularnega filma ali na množico mehiških, brazilskih ali turških nadaljevanj, ki so tako popularne tudi na Zahodu. Če ima Giddens prav, je to zato, ker nudijo ugodje in zabavo »prikrajšanim subjektom«.

Romantična ljubezen se je oddaljila od zaljubljenosti oziroma strastne ljubezni, čeprav sta bili podobni. Strastna ljubezen se zgodi v hipu, romantična ljubezen pa za razliko od strastne ljubezni pozitivno vpliva na oba posameznika, saj jima nudi pozitivno kolonizacijo prihodnosti in možnost trajnega razmerja. Romantična ljubezen vsebuje v svoji osnovi idejo o “srečanju duš”, ki se medsebojno združita v popolno celoto. Ta ideja in oboževanje partnerja romantično ljubezen oddaljita od strastne ljubezni. Dobre strani ljubezni, ki so jih prebirali v ljubezenskem leposlovju, nekateri označujejo kot “patetični eskapizem”, Giddens pa ga opredeli kot “razmišljanje prikrajšanih, ki prikrajšanja nočejo sprejeti”, in ki je še vedno močen dejavnik intimnosti. Sodobni pogled na romantično ljubezen vključuje aktivno vlogo ženske, ki s svojo ljubeznijo prepriča moškega, da vzpostavi medsebojno ljubezen in kolonizira medsebojno prihodnost. Negativen vpliv na razvoj romantične ljubezni je bila njena povezava s “poroko” in “materinstvom” ter z idejo o pristni ljubezni kot tisti, ki večno traja. Ti dejavniki so pokazali, da romantična ljubezen ni kos pritiskom dolgotrajnega

medosebnega odnosa, saj se intimnost in seksualnost ni razvijala z odsotnostjo moških, ki so ti dve področji prepustili ženskam. Rezultat te odsotnosti so bili boleči odnosi ali odnosi brez čustev (Giddens 2000a, 51–54).

Veliko število “zakonskih zvez” v tradicionalni evropski družbi se je sklepalo na osnovi “ekonomskih” razmer in ne na seksualnem magnetizmu, ki predvidoma ni bil prisoten v dejavnosti težkega kmečkega dela (Mitterauer in Seidler v Giddens 2000a, 45). Prosto spolno raziskovanje je bilo dostopno le vplivnim aristokratinjam, ki so imele veliko prostega časa in so se otresle pritiskov razmnoževanja. Ta seksualna svoboda, ki je dostopna omejenemu delu ženskega prebivalstva, nima povezave z razvojem razmerij. Romantična ljubezen, ki se vidno pojavlja ob koncu osemnajstega stoletja, je imela lastnosti strastne ljubezni, od katere se je tudi oddaljevala, saj si z njo ne deli istih teženj glede spolnosti.

2.1.4 Ljubezen in čisto razmerje

Z raziskavo stopetdesetih najstnikov je Sharon Thompson leta 1989 dokazala različne poglede o seksualnosti med obema spoloma. Fantje so seksualnost povezovali s svojo seksualno sposobnostjo, dekleta pa so jo povezale z bodočnostjo in pripovedno pozornost usmerile v odnos in v čustva, ki so se sočasno pojavljala. Fantje niso večji takšnega opisovanja kakor dekleta, ki to sposobnost razvijajo z vzajemno komunikacijo. Za razliko od fantov so seksualna dejanja za dekleta postranskega pomena, večjo veljavo ima “romantična ljubezen”, ki seksualnost uporabi za izgradnjo skupne prihodnosti. Thompsonova je ugotovila, da to velja tudi za homoseksualna dekleta. Dekleta dojemajo seksualna dejanja kot upravljanje z bodočnostjo, saj se jim ni potrebno boriti za pravico prostega spolnega raziskovanja. Nekatera dekleta se oklepajo ideje o ljubezni do konca življenja, druga pa zaradi bolečih romantičnih izkustev te ideje ne povezujejo z večnostjo. Praktično vse najstnice so bodočnost in samozadostnost deloma ali v celoti povezovali z delom, čeprav je nekaterim ljubezen še vedno zelena dobrina (Thompson v Giddens 2000a, 55–59).

Paradoksalno je, da nekatere ženske iščejo svojo neodvisnost z vstopom v zakonsko zvezo. Za ženske je značilno, da je romantična ljubezen izhodišče za razvijanje intimne bodočnosti, medtem ko za moške pomeni intimna sfera zaklonišče pred “ekonomskim individualizmom” in rajši osvajajo bodočnost z razvijanjem svoje delovne uveljavitve. Moški spregledajo ženski pogled, saj romantično ljubezen še vedno opredeljujejo kot zaljubljenost. Ženske pa pravilno

poudarjajo razvoj odnosa, zato so nekako v prednosti, misli Giddens, so pravzaprav ustvarjalke in glavne zagovornice čistega razmerja, medtem ko živijo moški v “zgodovinskem zaostanku” (Giddens 2000a, 62–63).

Razmerje lahko definiramo kot “trajno čustveno vez” med posameznikoma in Giddens predlaga, da ga poimenujemo “čisto razmerje” (Giddens v Giddens 2000a, 64–65). Čisto razmerje je odnos, kjer ljudje ustvarjajo “stik zaradi stika samega”, in gledajo na zadovoljitev svojih potreb. Traja le, dokler je v zadovoljstvo obeh partnerjev. Ljubezen in seksualnost, ki sta se tradicionalno navezovali na “zakonsko zvezo”, se v sedanjem času dotikata čistega razmerja, ki je le eno področje obče preobrazbe “intimnosti” med spolnimi partnerji (Giddens 2000a, 64).

Moški se počasi priključujejo k preoblikovanju intimnosti, saj so jih zamisli o popolni ljubezni zaznamovale drugače, kakor so ženske. Tisti, ki so se preveč prepustili tem idealom, so bili označeni kot sanjači, kot ženske in jih zato ne ločujejo na pridne in poredne. So tudi prevaranti, saj ženske nimajo za enakopravne. Tudi niso aktivno udeleženi pri razvijanju intimnega področja, temveč intimnost držijo v preteklosti (Giddens 2000a, 65–66). “V tem primeru romantik ni nekdo, ki intuitivno razume naravo ljubezni kot način, kako organizirati osebno življenje v povezavi s kolonizacijo prihodnosti in z oblikovanjem osebne identitete” (Giddens 2000a, 65).

Romantična ljubezen je za mnoge moške ovira za spolno osvajanje. Zapeljevalci ali “ženskarji” so poblagovili besedišče romantične ljubezni. Moški niso bili aktivno prisotni pri razvoju “intimnosti”, saj so “potlačili” povezanost med romantično ljubeznijo in intimnostjo. Zaljubljenost jim pomeni predvsem dostop do žensk, ki so jim svojo spolnost nudile šele po sklenitvi zakonske zveze. Moški so bili strokovnjaki za romantičnost in intimnost le v izvajanju veščin zapeljevanja. Moški usmerjajo svojo pristno pozornost na ugled, zaposlitev in ekonomske dobrine, svojo emotivno “odvisnost” od žensk pa premagujejo z zapeljevanjem, namesto da bi se osredotočili na razvijanje čustvene intimnosti z ženskami, kar bi imelo pozitivne učinke na “refleksivni projekt jaza”, ki potrebuje čustveno urejeno preteklosti za osvajanje prihodnosti (Giddens 2000a, 65–66).

Ženska enakopravnost, samozadostnost in neodvisnost drobijo krhke ideje o popolni romantični ljubezni. Romantična ljubezen potrebuje strastno ljubezen za doseganje privlačnosti med partnerjema in čustvene povezanosti, kar ustvarja obojestransko zaznavanje zlitja dveh ljudi v eno celoto. Na razvoj odnosa pa vpliva oblikovanje intimnosti. To, da se

čustveno razgalimo pred partnerjem, Giddens imenuje “sotočna ljubezen”, ki je aktivna, pogojna ljubezen in nasprotje romantični ljubezni, ki priznava večnost kot odliko prave ljubezni. Giddens dodaja, da so prekinitve odnosov posledica sotočne ljubezni in da njena uveljavitev vpliva na miselnost, da naj se ne osredotočamo na iskanje edinstvenega partnerja, ampak da razvijamo edinstven odnos. Sotočna ljubezen ima boljše ravnovesje kot romantična ljubezen, saj temelji na “enakosti pri čustvenem dajanju in prejemanju”, ki pa je ena od glavnih karakteristik čistega razmerja. Razvoj sotočne ljubezni je skupek intimnosti in čustvenega zaupanja in ne podpira ideje o moški čustveni nedostopnosti, kakor jo občasno želi romantična ljubezen, saj to zavira razvoj intimnosti in moški čustveni razvoj, ki lahko vodi do samouresničitve. Giddens nadaljuje, da sotočna ljubezen, za razliko od romantične ljubezni, umesti “*ars erotico*” v temelj intimnega odnosa in ga opredeli kot glavni dejavnik njegovega ohranjanja. Vzajemno nudenje seksualnega ugodja je pomemben del sotočne ljubezni in intimnosti, saj omogoča seksualno uresničenje za oba partnerja. Monogamnost ni nujni pogoj sotočne ljubezni, ampak stvar dogovora, kakor je tudi partnerjeva seksualnost. Čisto razmerje pomeni obema partnerjema vir obojestranskega zadovoljstva, ki podaljšuje njegovo trajanje. Giddens opozori, da se sotočna ljubezen in čisto razmerje ne pojavljata samo pri heteroseksualnih parih. Sotočna ljubezen predvideva “model čistega razmerja”, ki temelji na poznavanju partnerja in medsebojnega dogovarjanja o spolnosti (Giddens 2000a, 66–69).

2.1.5 Spolna odvisnost in moška seksualnost

Giddens trdi, da lahko zasidrano miselnost, da ženske hočejo ljubezen in moški seks, zanikamo, saj si oba spola želita spolnosti, da sta ljubljena in da ljubita. Ženske kot strokovnjakinje za intimnost in *ars erotico*, s pravico do seksualne emancipacije iščejo in zadovoljijo svoje seksualne potrebe in dosegajo najvišje ugodje, medtem ko moški, čeprav niso sodelovali pri transformaciji in oblikovanju intimnega področja, hrepenijo mogoče bolj po ljubezni, dodaja Giddens. Tudi ženske lahko raziskujejo seksualnost na podoben način, kakor moški, ki si svojo samozavest gradijo s potrditvijo seksualne sposobnosti. Giddens to označi kot “frustrirano iskanje osebne identitete” (Giddens 2000a, 72).

Seksualna odvisnost je vrsta obnašanja, ki ima izreden vpliv na posameznikovo življenje, ker mu njegova “volja” ne more pomagati pri odvajanju od take dejavnosti, saj posameznik z izvajanjem prisilnega vedenja doseže “sprostitvev napetosti”. Odvisnost je nesposobnost

“koloniziranja” bodočnosti, kar je glavna naloga ljudi v postmodernem času. Seksualnost označimo za prisilno vedenje takrat, ko jo ljudje uporabljajo kot neprestano pot do omame, ki ji sledijo “občutki sramu in neprimernosti”. Odvisnost deluje proti “refleksivnemu projektu jaza”, zato odvisnik potrebuje za svojo rehabilitacijo korenito transformacijo svojega življenja in samopodobe, pri tem pa mu pomagajo podporne skupine. Giddens trdi, da sta “ženskarstvo” in “epizodična spolnost” povezani kot prisilni vedenji. Sodobni ženskarji nimajo istega smisla, kakor v preteklosti, saj ne kljubujejo “sistemu spolne ureditve”, ampak zasledujejo omamo vznemirjenja v današnji dobi največjega dostopa do žensk, ki imajotako kot moški tudi same pravico do iskanja seksualnega ugodja. Ženskarji so ovira transformaciji intimnosti, saj se ne zavedajo velike družbene pomembnosti povezave med seksualnosti in “intimnostjo”, ki je temelj sotočne ljubezni. Ženskarji so spretni govorniki, ki zlorabljajo in hlinijo retoriko “romantične ljubezni”, ne znajo pa se čustveno samorealizirati in ne uvidijo, da so odvisni od žensk in njihove spolnosti. Ženskam ne znajo nuditi čustveno varnost in z njimi graditi intimnost na vzajemnem, enakopravnem in enakovrednem načinu, čeprav prvi med moškimi prepoznajo “povezavo med spolnostjo, intimnostjo in refleksivnim oblikovanjem osebne identitete”. Ženskarji težko osvojijo izkušene ženske, ki jih znajo uporabiti za svoje namene. Svojo odvisnost potešijo z zapeljevanjem žensk, ki bi jim rade ugajale, jih rešile in jim podredile svoje življenje. Giddens pravi, da je “soodvisna oseba” tista, ki zadovoljuje želje in zahteve drugih ljudi, da bi se počutila “samozavestno”. Če pa so ljudje odvisni od odnosa, ga lahko imenujemo “fiksni odnos”. Oodvisna razmerja ne omogočajo sotočne ljubezni in čistega razmerja, saj škodujejo razvijanju “intimnosti”, enakovredne spolnosti in “jaza”. (Giddens 2000, 76–95). Odvisniki morajo postaviti “osebne meje”, ki so poglavitnega pomena za razvoj sotočne ljubezni in intimnosti. Intimnost se opredeli kot poznavanje lastnosti partnerja, ki mu nudimo svoje. Osebne meje lahko onemogočajo zaupanje in “odprto komunikacijo” (Crowther v Giddens 2000a, 99).

Dovolite, da pojme, o katerih govorim, takole izrazim: soodvisna oseba je nekdo, ki zato, da bi vzdrževal smisel ontološke varnosti, potrebuje drugega posameznika ali niz posameznikov, da bi opredelila svoje potrebe, in se ne počuti samozavestno, če se ne posveča potrebam drugih. Soodvisni odnos je tisti, pri katerem sta posameznik ali posameznica psihološko vezana na partnerico ali partnerja, katerih dejavnosti obvladuje prisila. Fiksni odnos bom imenoval tisti odnos, v katerem je objekt zasvojenosti sam odnos (Giddens 2000a, 94).

“Moška” spolnost je skrivala svoje pomanjkljivost zaradi socialnih razmer, ki so to omogočale. Te so bile moška kolonizacija javnosti, pogled na ženske kot poredne in pridne,

sprejemanje spolne diferenciacije kot usode, označitev žensk kot nerazumnih in nerazumljenih bitij in spolna “delitev dela”. Moška spolnost je pogojena z izkušnjami v preteklosti oziroma mladosti, ko se morajo dečki oddaljiti od matere, ki jim nudi občutek varnosti in ljubezni, da bi lahko postali samozadostni. Moški z zapeljevanjem in zatiranjem žensk zapolnjujejo praznino, ki je nastala v otroštvu. Morajo na pravilen način čustveno preoblikovati, da bi lahko aktivno sodelovali z ženskami pri razvijanju demokratizacije intimnosti na zasebnem področju (Giddens 2000a, 120–122).

Enkratno spolno občevanje je “prisilno” delovanje, ki ob trčenju z ženskimi zahtevami po sotočni ljubezni odseva pomanjkljivost moške seksualnosti, ki je razdeljena med moško spolno samozavestjo in moško nesproščenostjo. Uporaba pornografije moškim omogoča lažen občutek moči nad ženskami in se lahko razvije v odvisnost. Pornografija slabo vpliva na moško seksualnost in razkriva negativne vplive “plastične spolnosti” (Giddens 2000a, 123–126). Uporaba nasilja nad ženskami se dogaja mogoče bolj zdaj kot v prejšnjih časih in nastane zaradi “občutka negotovosti in neprimernosti” in potrebe po kontroli nad ženskami, ki jo ženske zavračajo. Te občutke moški želijo premagati z enkratnim občevanjem in z uporabo “pornografije”, ki se pomembno povezuje z nasiljem moških (Giddens 2000a, 127–128).

Moderni razvoj koncepta “materinstva” povzroči, da otroci vidijo svojo mater kot božanstvo in vir brezpogojne ljubezni, ki otroku nudi večjo samostojnost. Njen vpliv usmeri otrokov čustveni in psihološki razvoj v različne smeri. Dečku je omogočena oddaljitev od matere, zaradi katere “potlači” svojo čustveno odvisnost in potrebo po njeni ljubezni. To dejanje ogroža moško emotivno neodvisnost in posledično skupen razvoj intimnosti z ženskami, ki bolj razvijajo pogovorne spretnosti, kar jim omogočajo prav to avtonomijo. Moškim je bolj pomembna seksualna nadvlada žensk in spolna sposobnost, medtem ko se ženske zaradi otroškega vpliva odsotnega in hladnega očeta bolj osredotočajo na ljubeč odnos, s katerim bi omehtale simbol očeta v partnerjih. Moški in ženske razvijejo drugačen pogled na občutek varnosti. Moški se bolj skoncentrirajo na materialno skrb, ženske pa na čustveno podporo. Moški in ženske iščejo občutek, da jih nekdo ljubi, vendar moški veliko bolj zaradi potlačitve, ki je poglaviti vzrok pomanjkljivosti moške seksualnosti in njenih posledic, saj podpira krog moškega sramu in iskanja občasnega občevanja. Žensko nagnjenje po iskanju hladnega partnerja je v neskladju s potrebo po izgradnji neodvisnosti in intimnosti. Moška potreba po nadvladi zasebne in javne sfere pa stoji na trhljih temeljih, saj potrebuje sodelovanje ter materialno in emotivno podporo žensk (Giddens 2000a, 131–137).

2.1.6 Idealnotipski model čistega razmerja in protislovja čistega razmerja

Nezaznavne duševne lastnosti obeh spolov ustvarjajo neskladje razvoja področja “čistih razmerij”. Giddens predlaga odnos homoseksualnih parov za razumevanje sodobnega razvoja intimnosti. Ker se sedaj vse bolj uveljavlja skupno življenje namesto zakonske zveze, so istospolni pari obravnavani kot začetniki in inovatorji na področju sodobnih razmerij, ki se šele sedaj razvijajo tudi med “heteroseksualnimi pari” (Giddens 2000a, 138–139).

Sodobna intimna “razmerja” zahtevajo oddaljitev in osvoboditev od preteklih seksualnih izkušenj iz otroštva, s katerima se morajo partnerji soočiti. Ta razmerja zahtevajo zaupanje čustev drugi osebi, da bi se izgradila povezanost, čeprav obenem dovoljuje večno možnost prekinitve. Zavezanost drugi osebi brez lastnega omejevanja lahko vodi do velikih bolečin v takšnem razmerju. Intimnost je vzrok bolečin in negotovosti ter večjega seksualnega zadovoljstva pri homoseksualnih parih, vendar je tudi glavni temelj za izgradnjo “zaupanja”, ki bi omogočal njegovo trajanje. Zaupanje se ustvari s posredovanjem intimnih emocij, ki so namenjena samo partnerju. Čustveno razgaljenje mora biti obojestransko in povezano z “avtonomijo”, kar preprečuje čustveno neravnovesje v odnosu. Podobno velja tudi za krog prijateljev, ki tudi zahteva razvoj intimnosti. Potreba po zaupanju in potreba po avtonomiji sestavljata model čistega razmerja in tudi povzročata neskladje v njem. Tudi nenadna sprememba “identitete” partnerja ima razdiralne posledice za razmerje, ki ga lahko naredi “soodvisnega” (Giddens 2000a, 140–144).

Odnos med homoseksualnimi ženskami, ugotavlja Giddens, je boljši zaradi boljšega sporazumevanja in lažjega sprejemanja nezvestobe, ki je stvar dogovora obeh partneric. Vsi ti dejavniki tudi vplivajo, da po končanem razmerju te ženske ostanejo v prijateljskem odnosu. Spolnost in doseganje ugodja je med njimi stvar dogovora in ločeno od zahtev razmnoževanja, kar se ujema z zahtevami “čistega razmerja” (Giddens 2000a, 145–147).

Giddens ponavlja, da moški že od rane mladosti povezujejo ustvarjanje zaupanja s samokontrolo, kontrolo in prevlado, ki izvirajo iz potlačitve čustvene odvisnosti od žensk. Želja moških za izničenje te potlačitve je neskladna z željo po “ljubezni”, kar moške oddalji od žensk in ji naredi pogosto privlačne. Vse to pa prispeva k procesom oddaljevanja in zblizevanja ter oblikam “soodvisnosti” in “odvisnosti” v trajnem odnosu (Giddens 2000a, 157).

Razcvet "čistega razmerja" in "plastične" spolnosti je izpodrinil "heteroseksualno zakonsko zvezo, ki pogosto vodi od odsotnosti čistega razmerja do "tovariške zakonske zveze", kjer se ohranja minimalna seksualna aktivnost ob vzajemni enakopravnosti in privrženosti ali v odnos kot varno in zanesljivo okolje brez vzajemne izgradnje intimnosti. Giddens domneva, da se tudi ti dve obliki približata čistemu razmerju. Giddens ne ve, kakšen vpliv bo prinesla uveljavitev čistega razmerja, trdi pa, da transformacija "intimnosti" in "plastična" spolnost dovoljujeta možnost za zedinjenje in pomiritev med moškimi in ženskami (Giddens 2000, 158–159). Seksualna "emancipacija" je za Giddensa seksualna "demokracija", ki nastaja v vseh oblikah intimnih odnosov. V tej "demokratizaciji osebnega življenja" vidi Giddens splošno "čustveno preoblikovanje celotne družbe" (Giddens 2000a, 184).

Čisto razmerje vsebuje več dejavnikov v svoji "idealnotipski obliki" (Švab 2000, 214–216; Giddens 1991, 89–97):

- Zakonska zveza je bila v minulosti sklenjena kot pogodba med starši ali sorodniki, nista jo sklenila partnerja sama. Interes takšnega delovanja je bil materialne narave. V sedanjosti se ti zunanji vplivi ne čutijo več. Romantična ljubezen je glavni dejavnik za sklepanje zakonskih zveze, ki se je uveljavilo kot razmerje, ki obstaja zaradi obojestranskega čustvenega zadovoljstva, ki je sad vzajemne povezanosti.
- Čisto razmerje se ohranja, dokler je koristno za oba partnerja, kar pomeni, da "obstaja samo po sebi". Zaradi romantičnih in seksualnih protislovij je tako razmerje, v katerem lahko vsako nesoglasje pomeni prekinitev, težko oblikovati v vzajemno zadovoljiv odnos.
- Čisto razmerje je odprto in reflektivno razmerje, v katerem je "samospraševanje" bistven dejavnik. Ta pa je združljiv z reflektivnim projektom jaza.
- Pomemben dejavnik čistega razmerja je vzajemna zavezanost, ki potrebuje vzajemno sodelovanje in dogovor obeh partnerje, kar otežuje samo zavezanost.
- Čisto razmerje obstaja, če partnerja zgradita intimnost, ki vpliva na trajanje razmerja.
- Čisto razmerje potrebuje medsebojno zaupanje, ki si ga morata oba partnerja zaslužiti. Zaslužita si ga s sprejemanjem in oddajanjem zaupnih informacij in zanesljivih dejanj. Zaupanje tudi pomaga ohranjovati intimnost, oba pa pomenita ravnovesje med avtonomijo in obojestranskim čustvenim razgaljenjem,
- Čisto razmerje je večinoma diadno razmerje, čeprav se pojavlja še v seksualnih odnosih, v zakonski zvezi in med prijatelji. Razmerja med sorodniki se težko vzpostavijo kot čisto razmerje, zaradi vzajemne odgovornosti in biološke danosti.

Jamieson trdi, da lahko postmoderno intimnost negativno in pozitivno opredelimo. V optimističnem pogledu je intimnost "intenzivna" in intimna razmerja tvorijo jedro zasebnega življenja. Družina, ki se je močno navezovala na zakonsko zvezo, izgublja svoj monopolni pomen, zato so zadovoljujoča razmerja temelj "osebnega življenja", iz katerega so izpodrinila družino. Zadovoljujoče razmerje je razmerje, ki spodbuja razkrivalno ali odkrito čustveno zaupljivo intimnost, in vzajemno razmerje enakovrednih posameznikov, v katerem je poznavanje in razumevanje partnerja bistvo razmerje, ne pa praktična dejanja spolnosti in negovanja. Delitve dela med spoloma in vstop žensk na tržišče dela ter pogajanje o spolnosti ustvarjajo krhka razmerja, ki pa so lahko bolj zadovoljujoča, in pluralizem osebnega življenjskega sloga. Negativen pogled na moderna intimna razmerja govori o zatonu družinskega življenja in razcvetu individualizma, ki spodbuja prosto izbiro partnerja in spodkopava zavezanost. Množična potrošniška družba spodbuja individualizem, ki je obseden sam s seboj in samoizoliran in ki ohranja samo "kaleidoskopska" nestabilna razmerja. Negotovost modernih intimnih razmerij ogroža sočutje, razumevanje, nežnost in ljubezen (Jamieson 1998, 19). Jamieson izrazi kritiko čistega razmerja, kot ga je opredelil Giddens. Očita mu, da je njegovo predvidevanje možnega razvoja izpeljano iz omejenega izbora dostopnih dokazov in se samo na kratko dotakne širših razmer, ki ohranjajo nesorazmerja med obema spoloma. Jamieson opozarja, da je Giddens premalo opozoril naglavne vzroke neenakosti, ko je predlagal, da lahko preobrazba intimnosti izpodkoplje načine, s katerimi širši družbeni kontekst opredeli spol in moč. Jamieson nadaljuje, da so avtorji Bellah, Bauman, Hochschild in Strathern črnogledi glede stalne samorefleksije jaza, ki ga pripisujejo obsedenemu individualizmu ali porabništvu, ki lahko grozi, da bo uničil vsa intimna razmerja. Tu se teoretiki bojijo prihodnosti, v kateri bo potreba po samozaščiti ali samozadovoljstvu preprečevala kompromis v zavezanosti drugi osebi. Oba spola sta predvidena, da postaneta enakopravna v sebičnosti, ki intimna razmerja izpostavi tveganju. Predvideno zmanjšanje intimnosti med starši in otroci bo imelo uničevalne posledice. Nazadnje pa tudi povzemanje in citiranje psihoanalitičnih del selektivno, ker se posveča samo pozitivnim pogledom psihoanalitične tradicije (Jamieson 1998, 41). Giddens brez sociološko izpeljane razlage predvideva, da bo imela sprememba intimnosti široke posledice na enakopravnost spolov v družbi, kar bolje informirani feministični avtorji in avtorice ne potrjujejo. Dejstva dokazujejo ravno nasprotno, da so učinki intimne sfere izničeni zunaj nje, ko naletijo na resne zunanje omejitve. Jamieson trdi, da je čisto razmerje nemogoče oblikovati v intimnih razmerjih in odnosih med starši in otroci zaradi finančnih in materialnih razlogov, ki pritiskajo na razmerje. Dodaja tudi, da naj se partnerji osredotočajo na boljše načine vzpostavljanja odnosa

in ne na čiste oblike samorazkrivanja. Jamieson zaključuje, da je Giddensova ideja le pozitivna teoretična zamisel, ki se v praksi ne izvaja zaradi oklepanja tradicionalnih razlik med spoloma (Jamieson 1999, 489–491). Giddens lepo predstavi povezavo med transformacijo intimne sfere in širšimi družbenimi trendi, vendar zapostavi pri svoji razlagi najpomembnejšo enoto družbe, družino (Švab 2000, 224–226).

Med kritiki Giddensovega koncepta čistega razmerja je morda najbolj temeljit doajen sodobne sociologije Zygmunt Bauman.

Definicije “čistega razmerja” in “sotočne ljubezni”, kot jih je opredelil Giddens, ne omenjajo moralnosti ali etike, saj je karakteristika “postmoderne intimnosti”, da se od nji osvobodi, ker spodbujajo in ovirajo “Jaz–Ti ljubezenska razmerja”. Bauman poudarja, da če na koga učinkujemo s svojo ljubeznijo, imamo “odgovornost” za njene posledice, kar ne velja za sodobno “intimnost” (Bauman 2016, 105–106). “Čisto razmerje je intimnost brez etike” (Bauman 2016, 106).

Giddens ponovno pojasni svoje misli o čistem razmerju v knjigi *Runaway world*. To je razmerje, ki temelji na čustveni komunikaciji, ki pa z zadovoljevanjem potrebe po njej ohranja razmerje. To ni seksualno čisto razmerje, niti ne pomeni resnično razmerje, ki dejansko obstaja. Je samo “abstraktna ideja”, ki nam pomaga osmisлити spremembe, ki se dogajajo v družbi. Vsako razmerje med starši in otroci, seksualno in ljubezensko razmerje ter prijateljstvo je samo približek te ideje in bistvo vseh teh razmerij je čustveno komuniciranje ali intimnost, ki temelji na vzajemnem čustvenem razkritju. Model čistega razmerja temelji na ideji “dobrega razmerja”, ki jo je Giddens opazil v terapevtskih priročnikih in ga je spominjala na načela demokracije. Dodaja, da je tudi dobro razmerje “ideal”, ki ga je težko doseči oziroma ga večina razmerij ne doseže, kar velja tudi za ideale demokracije. Dobro razmerje je odnos med enakovrednimi ljudmi, kjer ima vsak enakovredne pravice in dolžnosti ter spoštuje drugo osebo in ji želi samo najboljše. Odprta komunikacija je temelj čistega razmerja in orodje za spoznavanje pogledov partnerja in za vzdrževanje razmerja. Zaupanje, na katerem se mora delati in ni dano samo po sebi. Ljudje ne smejo preveč skrivati drug drugemu, pravi Giddens. Dobro razmerje je brez nasilja, prisile in samovoljne oblasti, trdi avtor in nadaljuje, da pomeni pritanje demokratičnih načel razmerju čustveno demokracijo, ki je za Giddensa enako pomembna kakor splošna demokracija za izboljšanje življenja. V razmerju z otroci, ki ne morejo biti ekonomsko enakovredni, imajo starši avtoriteto v vzajemno korist, saj morajo načelno upoštevati enakovrednost in domnevati hipotetično strinjanje otroka, ko bo starejši. Giddens zatrjuje, da moramo dopustiti demokratično možnost

otroku, da je slišan, kljub mikavni tradicionalni ideji o popolni pokorščini otroka, ko je ta uporniški. Disciplina in spoštovanje ne izostajata v čustveni demokraciji, imata le drugačne prijeme. V tej demokraciji imajo dolžnosti in zakonska določila svoje pomembno mesto, ki se pomembno navezujejo predvsem na skrb za otroka. Glede družine se Giddens opredeli, da ni težava v zatonu tradicionalnih družin, ampak vztrajanje pri njenih načelih. Rešitev za izboljšanje demokratičnih in gospodarskih razmer v nerazvitih državah vidi Giddens v enakopravnosti in izobraževanju žensk ter preoblikovanju tradicionalne družine (Giddens 2003, 61–65).

2.2 Zygmunt Bauman

2.2.1 Tekoča ljubezen

Ljubezen, podobno kakor smrt, nima svoje lastne zgodovine, saj je ločen in nepovezan dogodek, razen v človeškem načinu razmišljanja, ki želi iznajti povezave in razumeti nerazumljivo. V ljubezen se more dvakrat vstopiti in ima svoj začetek in konec, brez ozira na druge stvari. Tudi se ne moreš naučiti ljubiti, kakor se ne moreš naučiti umreti. In tudi jim ne more pobegniti. Ljubezen in smrt se bosta pojavila, ko bo njun čas, nam pa ta čas nikoli ne bo znan, saj ko pride, nas prevzame nezavedno. Med našimi dnevnimi opravili se ljubezen in smrt dvigneta nenadno iz ničnosti. Vse, kar se lahko naučimo, so predelane izkušnje drugih, ki so stvar njihove interpretacije in ne naše realnosti (Bauman 2008, 3–4). V svoji knjigi *Liquid Love* (2008) Bauman skoraj filozofsko vpelje kritiko Giddensovega čistega razmerja. Čeprav Bauman Giddensa v knjigi bežno omeni le enkrat, je tako rekoč vsa knjiga posvečena ostri kritiki čistega razmerja, v katerem se po Baumanovem mnenju skriva pravi 'duh časa', to pa je liberalno tržno razumevanje vsega, celo lastnih intimnih razmerij.

Bauman (2008, 4–5) ugotavlja, da je dosmrtna ljubezen izven mode in da so se znižala merila, s katerimi označujemo občutek za ljubezen. Po njegovem je prava ljubezen samo ena, vse ostalo se lahko šteje za številne zaljubljenosti, ki pridejo in minejo pri ljudeh. To je privedlo do povečanja števila občutkov, ki jim rečemo ljubezen. Tudi seks za eno noč nekateri označujejo kot "izvajanje ljubezni". Ta nenaden presežek in očiten dostop do 'ljubezenskih izkušenj' lahko vzdržuje prepričanje, da so ljubezen, zaljubljenost in iskanje ljubezni učljive večšine in da se mojstrstvo te večšine povečuje s številom poizkusov in marljivostjo vežbanja,

kar je utvara (Bauman 2008, 5). Bauman (2008, 5) povzema razmišljanje Kierkegaarda, ki pravi, da se z večanjem poizkusov ne povečuje število bodočih ljubezni, saj so serije ljubezenskih epizod prekratke in vodijo v večino hitrih začetkov in koncev oziroma v "izvežbano nesposobnost" ljubiti. Bauman (2008, 5) pravi temu maščevanje ljubezni za tiste, ki si drznejše izzvati njeno naravo, saj se je ljubezni treba znova in znova prepustiti, namesto, da bi se je naučili.

Ljubezen je kreativna energija, ki je kot taka polna tveganj in neznanega konca. V vsaki ljubezni sta vsaj dva človeka, ki sta velik vprašaj v enačbi drugega. Zato se ljubezen čuti kot kaprica usode, na katero ne moreš vplivati in prepustiti se tej usodi, pomeni ljubiti (Bauman 2008, 6–7).

V današnji potrošniški kulturi, ki favorizira produkte za takojšnjo uporabo in takojšnje zadovoljstvo, je obljuba po učenju ljubezni obet, da bi ljubezenske občutke priredili vsečnosti drugih dobrin, in obljuba, ki bi vzela "čakanje iz želje, sladkost iz navora ter navor iz rezultatov". Brez velike zaloge ponižnosti in hrabrosti ni ljubezni. Ljubezen zahteva zaupanje v negotovo in skrivnostno prihodnost, ki je lahko zelo boleča, to dejstvo pa prikrije z razburljivostjo navdušenja. Želja po zaljubljenosti je velika, kakor tudi privlačnost pobega zaradi bližine novih priložnosti (Bauman 2008, 7–8).

Strast in ljubezen sta sorodni čustvi, včasih podobni, a nikoli enaki. Strast je želja po uporabi, ki zaužije in prebavi ter uniči. Želja ne potrebuje nobene spodbude, razen prisotnosti drugačnosti. Ta prisotnost je vedno napad in ponižanje. Strast je močan gon po maščevanju tega napada in izogibanju ponižanja. V svojem bistvu je strast želja po uničenju in samouničenju (Bauman 2008, 9).

Ljubezen je na drugi strani želja po negi in zaščiti objekta negovanja, ki asimilira subjekt v objekt, ne obratno, kakor v primeru strasti. Ljubezen je dodajanje svetu, vsak dodatek je živeča sled ljubečega jaza. Ljubeči jaz se razširi s podarjanjem sebe ljubljenemu objektu. Ljubezen ima željo zaščititi, hraniti, skrbeti in razvajati, pa tudi ljubosumno varovati, ograditi in zapreti. Ljubezen pomeni biti na voljo in čakati na ukaz, toda tudi razlastiti in prevzeti odgovornost. Če strast želi uporabiti, si ljubezen želi lastiti. Če se strast želi samouničiti, se ljubezen želi ohraniti pri življenju. Strast in ljubezen sta različni grožnji svojemu objektu. Strast uniči objekt poželenja in obenem sebe, ljubezen pa s svojo željo po ščitenju in negi zaslužni objekt. Strast in ljubezen sta samoizključujoči, ljubezen želi ohranjati strast, strast pa

se želi otresti okovov ljubezni (Bauman 2008, 9–11). “Ljubezen vzame zapornika in ga da v pripor; zapre ga, ker ga hoče zaščititi” (Bauman 2008, 10).

2.2.2 Ljubezen v tekoči potrošniški družbi

Potrošniška kultura je z blagovnimi centri in kreditnimi karticami usmerjena k hipnemu ustvarjanju in zadovoljevanju želja. Vsi razlogi za nakup se morajo zgoditi na mestu, med sprehodom po centru, in umreti na istem mestu s pomočjo trgovca. Življenjska doba teh hipnih želja je dolga od vhoda do izhoda iz centra ali trgovine, ki sta oblikovana za hitro vznburjenje in potešitev želje, ne pa za gojenja in negovanja poželenj. Edino poželenje, ki je potrebno vsaditi v obiskovalca, je ponavljajoča se prepustitev željam in dovoljenje željam, da so nenadzorovane (Bauman 2008, 11–12).

Miselnost hipnega zadovoljevanja želja, ki so ga tržne sile vzgojile kot dnevno obnašanje, je odrinila poželenje v ljubeče zavezanosti, kjer se je poželenje radikalno spremenilo v željo, ki je “hotenju odvzelo čakanje”. Partnerstva, ki jih vodijo želje, sledijo vzorcu nakupovanja in zahtevajo potrošniško miselnost, kjer je razmerje enako, kakor potrošne dobrine, namenjeno “potrošnji na mestu” in “enkratni uporabi brez predsodkov”. Najbolj pomembno je, da so predvsem za enkratno uporabo. Blago ima možnost, da se ga zamenja za drugo bolj zadovoljujoče blago, če je okvarjeno ali če ne nudi zadovoljstva. Tudi če zadovoljstvo nudi, ni pričakovati, da se bo dolgo uporabljalo, saj nove in izboljšane različice že čakajo v trgovini. Tudi ni razlogov, zakaj ne bi isto pričakovali tudi za partnerstva in razmerja (Bauman 2008, 12–13).

Bauman vidi sodobno tekoče razmerje kot investicijo, kjer partner vlaga čas, denar, napor, za katere pričakuje profit v obliki več vrst varnosti: pomoči, tolažbe v žalovanju, družbi, premagovanju problemov, veselju ob zmagi in zadovoljevanju potreb. Nejevoljni smo, če se draga investicija hitro zaključi, toda obljube zavezanosti razmerju so “dolgoročno nepomembne”, saj tudi ne obstaja dolgoročna zavezanost delnici, ki pada. “Biti v razmerju” pomeni težave in ponavljajočo se negotovost, saj ne moramo biti nikoli popolnoma sigurni, kaj storiti, in nikoli prepričani, da smo to pravilno storili. Poleg tega pa je potrebno biti oprezen in paziti, kaj delaš. Obresti od delnice razmerja ne bodo poplačane v trdi valuti sigurnosti. Zavezanost razmerju je dolgoročno nepomembno in ničelno na dolgi rok oziroma

je “dvorezen meč”, saj je zadrževanje in prodaja investicije stvar naše presoje, prav tako pa lahko enako počne tudi naš partner, kar še poveča negotovost razmerja. Bauman opozarja, da razmerje ne zadovolji potrebe po premostitvi negotovosti zaradi osamljenosti, ampak jo še oteži (Bauman 2008, 13–15).

Razmerje je lahko nestabilno kakor slaboten splav, ki se nagiba od ene k drugi skali, na katerih lahko veliko razmerij obtiči. Ti dve nevarnosti sta popolna podreditev ali popolna nadvlada, ki imata posledice za avtonomijo obeh partnerjev. Trčenje ob katerokoli skalo bi uničilo vzdrževano ladjo z izkušeno posadko, kaj šele splav, ki nosi neizkušene mornarje, nevede popravila škode, ki se kot preizkušeni ne bi nikoli ukvarjali s popravilom nedelujočih delov (Bauman 2008, 16).

Dve pogosti perverziji ljubezni sta ugajati drug drugemu in se sočasno izogibati pomembnim temam in spreminjanju partnerja (Løgstrup v Bauman 2008, 16). Neuspešnost razmerja je bolj kot ne nesposobnost komuniciranja in obe perverziji izhajata iz ljubezenske posesivnosti. Prva je bolj samozadržana, druga bolj prosta in agresivna (Bauman 2008, 16–17).

Bauman (2008, 21–22) podaja kritiko čistemu razmerju s kritiko razmerja kot žepnega robca, ki je ideja Catherine Jarvie. Razmerje poseblja hipnost in simpatičnost ter potrebuje dva pogoja. Prvi pogoj je vstop v razmerje pri popolni racionalni zavesti, kar izloči hipna čustva ljubezni, zaljubljenost in strasti ter poudari udobnost, preračunljivost in trezno presojo. Sledi drugi pogoj, ki narekuje, da nadzorujemo razmerje, da se ne spremeni niti najmanj in da ne “pade iz žepa, kjer je njegovo mesto”.

Bauman (2013, 57–63) povezuje intimnost, človeške vezi in ljubezen z moralno odgovornostjo do drugega in ne s potrošništvom. To je težko, ker nismo pripravljeni na samožrtvovanje, ki ga “brezpogojnost” razmerja zahteva. Pri nižanju moralnosti sodobnega posameznika pomaga družba, ki “moralne vzgibe nadomesti z etičnimi normami in proceduralnimi pravili” (Levinas v Bauman 2013, 57–58). Več kot je v družbi pravil in zakonov, bolj smo lahko prepričani, da postaja šibka notranja, intrinzična moralnost. Bauman (2013, 58–63) nadaljuje, da družba z omejevanjem in določanjem “brezpogojne odgovornosti” sicer olajša občutek krivde in prevzemanje odgovornosti, vendar nas ne more obvarovati pred “moralno krivdo”, ki nas sili v uporabo “moralnih nadomestkov”. Njihovo ponudbo ustvarja “trg”. Skrb za partnerja in posvečanje pozornosti njej ali njemu v času, kjer ni jasne meje med delovnim časom in prostim časom, je nadomestilo “kroženje blaga”. Trg, ki nas sili v nakupovanje, pomembno vpliva na slabljenje medosebnih vezi. Vpliv visoko

moderne družbe nas sili v spreminjanje lastnih identitet in v odgovornost poskrbeti zase, ki jo tudi zadovoljuje trg. Za vse to mora imeti posameznik sredstva, ki mu bodo omogočila dostop do "dobrin". Moramo postati blago, da kupujemo blago, ki nam omogoči, da smo "dobri". Pridobivanje sredstev in kupovanje blaga zahteva naš čas in napor ter "samoizboljšanje", ki nas oddaljujejo od partnerja ali partnerice in ovirajo izpolnjevanje moralne odgovornosti do nje/njega. Nenehno kroženje blaga ogroža človeške odnose in obremenjuje omejeno zalogo naravnih virov. Rešitev je prebuditelj posameznikov in to, da moralna odgovornost, ki vsebujejo "samoomejevanje" in "samožrtvovanje", osvoji ves svet (Bauman 2013, 57–63).

2.2.3 Homo sexualis in Homo consumens

Bauman ugotavlja, da je seksualna želja bila in ostala socialna. "Razteza se proti drugemu človeškemu bitju; kliče po prisotnosti drugega človeškega bitja in se trudi skleniti to prisotnost v združitve" (Bauman 2008, 38). "*Ars erotica*" je kulturna stvaritev, ki je vodila spolno slo proti njeni zadovoljitvi v človeški povezanosti (Bauman 2008, 38–39). Glavni nemški seksolog Volkmar Sigusch pravi, da je naša kultura iznašla *scntio sexualis*, ki obstaja zaradi obstoja seksualne bede, in ne *ars erotico* (Bauman 2008, 39).

Bauman (2008, 40) ugotavlja, da medicina uspešno tekmuje s seksualnostjo, kdo bo nadzoroval reprodukcijo, saj z umetnimi oploditvami in bankami sperme zadovoljuje potrebe potrošniške družbe po optimalni izbiri. Otroci, tako kot potrošniške dobrine, zadovoljujejo naše potrebe, poželenja in želje ter se od njih pričakuje, da nam bodo prinesli "starševske radosti", ki jih trg ne more zadovoljiti z ustrežno zamenjavo. Otrok, ki je bil tradicionalno na podeželju "delovna sila" in posledično "dobra investicija" in most med umrljivostjo in nesmrtnostjo, je lahko v današnji dobi še vedno "most do nečesa bolj trdnega" v času "nove šibkosti družinskih struktur" (Bauman 2008, 40–41).

Otroci so med najbolj dragimi nakupi, ki jih povprečen kupec opravi v svojem celotnem življenju, in njihova cena se bo po pričakovanjih še dvigovala. Svet nestabilnih zaposlitev, stalnih selitev in dolgih odplačevanj obrokov za nepremičninski kredit nudi visoko tveganje in izvor tesnobe ter strahu. Odločitev za rojstvo otroka še pogloblja te pritiske, zato je to ena izmed najbolj stresnih odločitev današnje dobe. Imeti otroke pomeni, da se v imenu njihove oskrbe odpovemo udobju svojega življenja in visokotečim ciljem ter da vstopimo v neznan svet, kar ni razumna izbira premišljenega kupca. Zavezanost in odgovornost za otroka je v

nasprotju z “življenjskimi politikami tekoče moderne” in možen vzrok za “travmatične izkušnje”. Otrok je za razliko od drugih potrošniških dobrin tveganje brez garancije, finančno pa bogati zdravstveno in terapevtsko industrijo, ki zmanjšujeta del tega tveganja (Bauman 2008, 42–44).

Bauman označi novodobno seksualnost kot “čistejše od čistega razmerja”, ki služi le užitku in veselju, in kot “sanjsko srečo brez obvez”, ki se ne zaveda stranskih učinkov in posledic, srečo s popolno garancijo in “popolno reinkarnacijo svobode” po definiciji potrošniškega trga. Seks je samo utelešenje “čistega razmerja”, ki je slaba označitev za človeška razmerja, ki so daleč od čistosti. Spolnost vrednotimo samo glede na zadovoljstvo, ki ga prinaša. Obenem postane tudi izvor frustracije, ki išče rešitve na potrošniškem tržišču (Bauman 2008, 45–46).

Spolnost brez čustev, ki temelji na tehniki izvedbe, je le “fiziološki dogodek” brez senzualnosti in “telesno občutje” ugodja, ki je obteženo s pričakovanji, ki ne morejo biti izpolnjena. Spolnost mora biti osnovana na čustvih in ne na tehnični izvedbi, pravi avtor in dodaja, da “tekoča moderna racionalnost potrošnikov” ne omogoča uporabe trajnih povezav, saj v njih vidi “omejujočo odvisnost”. Povezave naredijo človeške odnose “nečiste”, podobno kakor tudi vsako dejanje potrošnje, ki predvideva takojšnje zadovoljstvo in podobno takojšnje zastaranje uporabljenega objekta (Bauman 2008 47).

Bauman (2008, 48–49) trdi, da so bili ljubezen, trdna združenja in želja po razmnoževanju spremljevalci spolnosti pri *homo faberju* in njegovi “naravni instinkti”, vse to, kar je iracionalno *homo consumensu*. “Seksualna zmogljivost je bilo gradbeno orodje *homo faberja*, uporabljeno za zgraditev in vzdrževanje človeških odnosov. Bauman dodaja, da sta seksualna potreba in strast vzpodbudila *homo seksualisa*, da je korektno in samozavestno zgradil trdne človeške odnose. Premajhno osredotočanje na čustva, kar vodi v brezbriznost in prezir, je *homo faber* premostil s trdoživo moralnostjo in odgovornostjo za drugega, kar ne zavezuje več *homo consumensa*, osvobojenega opravi izgradnje in gradbenih naporov, pri izvajanju seksualne moči na novejša in bolj domiselna načina. Vendar nova pravila igre ne potekajo brez težav.

Bauman (2008, 51) trdi, da je “čisti seks” brez socialnih posledic in pomenov eden glavnih izvorov negotovosti, tesnobe in živčnosti modernega tekočega življenja. Tesnobo življenja *homo sexualisa* pa tudi povečuje nedokončnost in dvom pri izbiri seksualne identitete, z združevalnim učinkom zdravil in fitnes treningov pa mu je “usojeno, da ostane dokončno neizpolnjen in nezadovoljen“, pravi Bauman (2008, 55). “*Homo sexualis* ni stanje, kaj šele

stalno, nespremenljivo stanje, ampak proces, obtežen s poskusi in napakami, tveganimi popotovanji odkritij in občasnimi ugotovitvami, pomešan s številnimi zdrsi, obžalovanji za zgrešenimi možnostmi in veseljem odkritih užitkov” (Bauman 2008, 56).

2.2.4 Virtualna povezanost

V tekoči moderni, ki ne poudarja kakovosti in vzdržljivosti, iščemo “odrešitev v količini” in “hitrosti menjav”, prednost pa dajemo svojemu zadovoljstvu in užitku pred bližino in varnostjo odnosov. To krepi preračunljivo in sebično razmišljanje, ki ga spodbuja terapija z nasveti o koristih in pravicah ter posvečanju samemu sebi. Potemtakem je potrebno imeti več možnosti izbire in se izogibati resnim stikom, povezavam in predanostim, ki povečujejo naše tveganje (Bauman 2008, 58–59).

Bauman (2008, 59–65) tudi opaža, da se s svojimi mobilnimi telefoni in virtualno realnostjo oz. bližino lahko izločimo iz realnih odnosov v mrežo virtualnih povezav, ki človeške odnose naredijo plehke, kratkotrajne, toda množične in intenzivne, kar pa je premalo, da se zgostijo v povezanost. Realni prostori in ljudje v njem so izničeni z našo navezanostjo na elektronske povezave. Množičnost vseh povezav in komunikacij izniči tudi njihovo pomembnost in odnos do njih. Vsaka povezava je kratkoživa, toda dostop do njih je neuničljiv in nudi odklop od telesne bližine ljudi, ki niso zaželeni. Telefoni oddaljujejo resnične intimne odnose. Povezovanje s kontakti je hitro in učinkovito, kakor tudi njihova prekinitiv. Virtualna povezanost je zaradi manjšega napora pomembnejša od pristnega ukvarjanja z drugimi ljudmi, toda manj učinkovita v izgradnji in ohranjanju vezi. Zamenjala je resnično bližino, katero vrednotimo po standardih virtualne bližine (Bauman 2008, 59–63). “Oddaljenost ni ovira za stik – toda priti v stik ni ovira za ostati narazen” (Bauman 2008, 62). Uporaba virtualnih povezav predvideva premostitev oddaljenosti s pomembnimi ljudmi v našem življenju in nadaljevanje realne povezave, ko pridemo do srečanja z njimi, kar pa se pogosto ne zgodi. Virtualna bližina ponuja ukinitiv osamljenosti znotraj zasebnosti sobe, ki se zdi boljša rešitev, kakor si deliti prostore gospodinjstva in razvijati komunikacijske veščine.

Virtualne tehnologije so zelo popularne, ker podpirajo vse točke “motivacijskega sistema”: željo po ugodju, izmikanje neugodju in prihranek z močjo. Skupaj tvorijo “motivacijsko trojico”, ki je biološko determinirana v vsakem posamezniku in mu omogoča boljše razmnoževanje in preživetje, razen če naleti na procese in stvari, ki ga vodijo v “past užitka” (Lisle in Goldhamer 2014, 24–38).

Internet ponuja preveč informacij in povezav, ki preprečujejo hiter dostop do zelenih in uporabnih informacij. Žrtev interneta je tudi naša omejena “človeška pozornost”, ki je na internetu usmerjena v površinsko dejavnost in ne v poglobljeno raziskovanje. Površinska pozornost zahteva kratka in preprosta elektronska sporočila. Rezultat tega je zmanjšana “pomembnost” internetnih informacij. Virtualne skupnosti so zamenjale tradicionalne skupnost, ki so ljudem nudile varnost, in njihova lastnost je šibka povezava in pripadnost. Ljudje potrebujejo močne in trajne “solidarnostne vezi” v obdobju, v katerem ne morejo popolnoma uporabiti svobode zaradi omejenosti svojih sredstev in sposobnosti, kar jim povzroča občutke nemoči in negotovosti (Bauman 2013, 70–71).

“Prekinitev na zahtevo – takojšnja, brez zmešnjave, nobenih štetih izgub in obžalovanj – je glavna prednost internetnih dobivanj” (Bauman 2008, 65). Bauman dodaja, da je zmanjšanje tveganja in zapiranja možnosti to, kar je ostalo racionalni izbiri v “svetu tekočih izbir”, in internetno dobivanje, nasprotno od nerodnega pogajanja o skupnih obvezah, odlično izpolnjuje te nove “standarde racionalne izbire”. Nakupovalni centri so naredili veliko s prerazvrstitvijo naporov preživetja v zabavo in rekreacijo. Kar so nakupovalni centri naredili za opravila dnevnega preživetja, je internetno dobivanje naredilo za pogajanje glede partnerstva, iz katerega je izključilo vpletenost, zavezanost in odgovornost. Internet je eden od dejavnikov, ki so skrhali temelje trdne intimnosti (Bauman 2008, 65–66).

Ekonomsko rast po mnenju teoretikov podpira *homo oeconomicus*, ki je osredotočen samo nase, željan najboljših ponudb in voden z razumom, previden, da ne popusti čustvom, ki pomenijo denarno izgubo. Trg pa lahko zadovolji in prepozna le *homo consumensa*, osamljenega in samoskrbečega kupca, ki je ustvaril iskanje najboljših kupčij kot zdravilo za osamljenost in ki ne pozna nobene druge terapije. Njegova skupnost so drugi kupci, ki jih potrebuje in pozna, s katerimi si deli iste vrednote in nič drugega. *Homo oeconomicus* in *homo consumens* so moški in ženske brez socialnih vezi, idealni stanovalci tržne ekonomije in po Baumanu nekaj neresničnega (Bauman 2008, 69).

Trg želi osvojiti "siva področja" (skupnosti, sosedstva, kroge prijateljev, lojalne partnerje v življenju in do smrti), kjer "solidarnost, sočutje, delitev, skupna pomoč in skupno razumevanje" nasprotujejo razumski izbiri in iskanju sebičnih interesov. Prebivalci sivega področja niso tekmeči niti "objekti za uporabo in potrošnjo", ampak soustvarjalci sobivanja, ki ga ustvarjajo kot vrednega živeti (Bauman 2008, 70–71). "Potreba po solidarnosti izgleda, da se vzdrži in preživi tržne napade – vendar ne zaradi tržnega manjka poizkušanja" (Bauman 2008, 70). Za Baumana (2008, 71–72) sivo področje solidarnosti, prijateljstva in partnerstva izgleda kot "kraljestvo anarhije", ki pomeni družbo brez države in njenih prisilnih sredstev. Bauman (2008, 74) trdi, da so nasprotje tržni ekonomiji "moralna ekonomija", "solidarnost", tveganost, utrjevanje in vzdrževanje medčloveških odnosov" ter "deljena odgovornost za skupno dobro in izobilje". "Človeška solidarnost je prva žrtev zmagovalnega potrošniškega trga" (Bauman 2008, 76). Ali, kot pravi Beck še splošneje: "V modernizacijskem procesu se bolj in bolj sproščajo tudi destruktivne sile v tolikšni meri, da pred njimi človeška predstavna zmožnost odpove" (Beck 2009, 25).

Uspeh tržnega načina razmišljanja se kaže v postopnem krušenju socialnih veččin. Izginjanje socialnih spretnosti se krepi in pospešuje s težnjo, da obravnavamo druge ljudi kot objekte za lastno uporabo in jih presojava z miselnimi vzorci potrošnih objektov, v smislu obsega uživanja, ki ga lahko ponudijo, in v količini dodane vrednosti (Bauman 2008, 75).

Imeti rad soseda potrebuje zaupanje, oboje pa vodi v krepitev človečnosti in sočutja ter je premostitev instinktov po preživetju z moralnostjo, ki omogoča preživetje. Človeško preživetje, osnovano na moralnosti, postane "preživetje humanosti v človeku". Ko imamo radi soseda enako kot sebe, imamo neproblematično radi sebe, zato je naše preživetje s tem edinstven pojav med zemeljskimi bitji, saj nasprotuje egoistično naravnanim naravnim instinktom. Ljubiti sebe pomeni ljubiti svojo zmožnost, da smo ljubljeni. Ko smo ljubljeni, lahko ljubimo sami sebe, in ko zavrremo ljubezen, povzročimo zaničevanje samega sebe. Ko nas drugi ljubijo, nam izkažejo spoštovanje in nam potrdijo vrednost, veljavo in občutek, da imamo nekaj, kar lahko z veseljem delimo z drugimi. Imeti rad soseda, kakor imamo radi sebe, pomeni, da spoštujemo obojestransko edinstvenost, ki svet naredi lepši in boljši (Bauman 2008, 78–81). "Občutenje ljubljenosti je torej tisto občutje, ki nastane v odnosu z drugim, ki prepozna in potrjuje našo skupno vrednost, vrednost celovitosti našega bitja. Izraz ljubezni je v tem smislu najpomembnejša potrditev vrednosti človeškega bitja. *Zato osebi, ki se medsebojno ljubita, druga drugi potrjujeta skupno človeško vrednost*" (Milivojević 2009, 360). Zaradi humanosti se spoštovanje in dostojanstvo zlijeta v največjo vrednoto, ki je ne

morejo zamenjati druge vrednote. Te obstajajo samo zato, da so v pomoč “dostojanstvu” in da spodbujajo njegovo poslanstvo. Največja človeška vrednota je dostojanstveno življenje in ne “preživetje za vsako ceno” (Bauman 2008, 82–84).

2.2.5 Tekoča moderna

Baumanovo kritiko Giddensovega koncepta je mogoče bolje razumeti, če vemo, kako si Bauman predstavlja “tekočnost” kot najpomembnejšo značilnost visoko moderne družbe, ki ji avtor pravi “tekoča moderna”. “Moderno” obdobje je podedovalo “predmoderna trdna telesa” v zadnjem “stadiju” razpadanja. “Prva trdna telesa, ki so se stalila, in prve svetosti, ki so se profanirale, so bile tradicionalne lojalnosti, običajne pravice in dolžnosti, ki so zavezovale od nog do glave, ovirale gibanje in onemogočale podjetnost” (Bauman 2002, 8).

»Taljenje trdnih teles«, stalna značilnost moderne, je torej dobilo nov pomen in predvsem se je usmerilo k novemu cilju – eden od najpomembnejših učinkov te preusmeritve je razpustitev sil, ki so znale ohranjati vprašaj reda in sistema na politični agendi. Trdna telesa, ki so zdaj namenjena temu, da jih vržemo v talilni lonec, in ki v današnjem času tekoče moderne prestajajo proces taljenja, so vezi, ki povezujejo posamezne izbire v kolektivne projekte in akcije – vzorci komuniciranja in koordiniranja med posamično vodenimi življenjskimi politikami na eni strani in političnimi akcijami človeških kolektivov na drugi (Bauman 2002, 11).

Vstopamo v čas “univerzalnega merjenja” človeških odnosov (Illouz 2010). Pot do individualne samouresničitve postaja nova religija, ki jo pretresa veliko transformacij, ki oddaljujejo posameznika od cilja, ki je bistvo njegovega “življenja”. “Utekočinjevalne sile” so se premaknile iz “makro” ravni na “mikro” nivo “družbenega sobivanja” (Bauman 2002, 12–13). “Posledica tega je naša individualizirana, sprivatizirana različica moderne, kjer breme tkanja vzorcev in odgovornost za neuspeh padeta predvsem na ramena posameznika” (Bauman 2002, 13).

“Sodobna globalna elita” je prevzela lastnosti preteklih “odsotnih zemljiških posestnikov”. “Vlade” se skrivajo in otrešajo odgovornosti za “podrejeno” prebivalstvo. Razvoj v tekoči moderni gre v smeri manjšega, lažjega in bolj prenosljivega, za razliko od preteklosti, ko je razvoj deloval v smeri čim “večje velikosti”, trdnosti in stalnosti. Lastnost “moči” je postala

“lahkost potovanja” in ne oklepanje trajnih, zanesljivih in trpežnih stvari. Sprememba v moderni dobi pomeni, da se vplivni oddaljujejo od “trajnosti” in povzdigujejo “minljivo”, revni pa se zaman trudijo, da bi bilo njihovo kupljeno blago “trajno uporabno” (Bauman 2002, 19–20). “Oboji se danes večinoma srečujejo na nasprotnih straneh blagajn velikanskih razprodaj in licitacij rabljenih avtomobilov” (Bauman 2002, 20).

Velikokrat obžalujemo razpad “socialne mreže” in “učinkovitih dejavnikov kolektivne akcije”, ki sta kolateralna škodi “nove lahкости in fluidnosti” gibljive in “izmuzljive” moči. Ta razpad je posledica in vzrok “nove tehnike moči”, katere poglavitno orodje sta “neangažiranost in umetnost bežanja”, tudi v kratke, lahke, minljive intimne odnose. “Moč” potrebuje odstranitev ovir za njeno nemoteno premikanje in močne “mreže družbenih vezi” so prepreke, ki jih je potrebno odpraviti (Bauman 2002, 20–21). “In prav razpadanje, drobljivost, krhkost, trenutnost človeških vezi in mrež tem močem omogočajo, da sploh opravljajo svoje delo” (Bauman 2002, 21). Ali sta torej svoboda in človeška emancipacija v času tekoče moderne sploh možni?

2.2.6 Emancipacija

Biti svoboden je občutek, da se lahko svobodno premikaš in izvajaš svoje dejavnosti. Brezpogojno svobodni smo, ko naša “domišljija” ne prerašča “konkretnih želja”, obe pa sta v mejah “zmožnosti delovanja”. Svoboda pomeni “ravnovesje” med temi dejavniki (Bauman 2002, 24). Bauman (2002, 25) vidi težave pri svobodi v tem, da so ljudje povsem zadovoljni v okovih in jih je potrebno motivirati, da sploh prepoznajo svojo zaslužjenost in se ji odrečejo (Bauman 2002, 25).

Bauman (2002, 28–29) tudi trdi, da lahko upamo na “svobodo” le tako, da se ne upiramo “družbi” in “njenim normam”, “vzorci in rutine” pa odpravljajo pri ljudeh “agonijo” in tveganje. “Odsotnost ali nejasnost norm – anomija – je najhujša usoda, ki lahko doleti ljudi v njihovem boju za obvladovanje življenjskih nalog. Norme *omogočajo* s tem, da onemogočajo; anomija kaže onemogočenost in nič več. Ko čete normativnega reguliranja zapustijo bojišče življenja, ostaneta le dvom in strah” (Bauman 2002, 29).

Značilnost moderne družbe je “vselej nedokončana modernizacija” in potreba po kreativnem “uničevanju”, ki bosta doprinesli večjo storilnost in “konkurenčnost”. Zato je lastnost modernega človeka, katerega uspeh je domnevno odvisen samo od njegovih veščin,

nesposobnost, da se “ustavi”, ker venomer lovi uhajajoči “trenutek spokojnega samozadovoljstva”, posledica tega je tudi, da ima “identiteto”, ki je celo življenje “neuresničeni projekt” (Bauman 2002, 38–39).

Sedanja različica “moderne” se razlikuje od moderne prejšnjega stoletja zaradi dveh lastnosti. Prva lastnost je padeč in sesutje sanj in prividov “zgodnje moderne”, da lahko ustvarimo “dobro in pravično družbo brez konfliktov”, družbo popolnega ravnovesja, popolnega reda in popolnega obvladovanja prihodnosti. Druga razlikujoča lastnost je “dereguliranje in privatiziranje modernizirajočih nalog in dolžnosti”, kjer se je pozornost osredotočila k “pravici posameznikov”, da sami oblikujejo “lastne modele sreče in ustrezen življenjski slog” (Bauman 2002, 39–40). “Ne glej nazaj ali navzgor; glej vase, kjer so tvoja lastna zvižčnost, volja in moč – sredstva, ki jih potrebuješ, da si izboljšaš življenje”, je sarkastičen avtor (Bauman 2002, 40).

Značilnost “moderne družbe” je vsakodnevno določanje posameznikov kot “članov”, ki se prilagajajo njenemu “individualiziranju”. “Individualizacija” je transformacija “identitete” v dolžnost in “odgovornost” posameznikov za njeno “izvajanje” in rezultat tega izvajanja (Bauman 2002, 41–42). “Moderna nadomesti heteronomno določanje družbenega položaja s prisilnim in obveznim samodoločanjem” (Bauman 2002, 43).

V moderni se “individualizacija” definira kot “usoda”, v kateri večina ljudi ni sposobna izpolniti projekt samouresničenja, ki jim ga ponujata sodobna svoboda in avtonomija. (Bauman 2002, 45–46). Bauman (2002, 48–49) dodaja, da se je “zasebno” prestavilo in naselilo v “javno” s predstavljanjem zasebnosti in “zasebnih” čustev javnih osebnosti, kar vse je izpodrinilo uveljavljanje pomembnih “javnih vprašanj”. “Vse večje neskladje med pravico samouveljavljanja in zmožnostjo nadzora družbenih okolij, ki omogočajo in onemogočajo tako samouveljavljanje, se zdi glavno protislovje tekoče moderne – protislovje, ki bi se ga morali kolektivno naučiti kolektivno obvladovati s preskušanjem, kritičnim razmišljanjem in drznim eksperimentiranjem” (Bauman 2002, 50). Dejansko pa ne nehajo voajersko uživati v razgaljanju zasebnosti v celi vrsti popularnih resničnostnih šovov.

Moderno življenje sili posameznika, da je večno nesrečen, saj je –tako nam nenehno sugerirajo– edini krivec za svoje pomanjkanje in za doseganje svojih dosežkov in ciljev. Vsakodnevno tvegano življenje ljudi, ki krivijo sami sebe za neuspehe, je težko, saj uspešnih rešitev za “protislovja posameznikovega bivanja» ni veliko in zato je potrebno uporabljati tudi neresnične”. Neprestano frustracijo modernega posameznika povzroča “vse globlji prepad

med položajem posameznikov *de iure* in njihovimi možnostmi, da postanejo posamezniki *de facto* – to je, da prevzamejo nadzor nad svojo usodo in si izberejo, kar resnično želijo” (Bauman 2002, 50–52).

Problem moderne družbe zato ni obramba zasebne sfere, ampak ponovno izpostavljanje javnega prostora, kjer bi se spet srečevala legitimna oblast in zaskrbljeni državljani. “Zasebno” izpodriva iz “javnega” vse, kar ne govori njegovega “jezika”. “Moč” se umika iz javnega področja, kjer prevladuje “javno izpovedovanje zasebnih skrivnosti in intimnosti”, v “eksteritorialnost elektronskih mrež”. Najljubše vrednote so “*pobeg, izogibanje in nezavezanost*” in najbolj zelena lastnost je “nevidnost” javnega področja “brez javnih vprašanj”, kjer ne trčijo privatne in javne skrbi, zato zasebna sfera izgublja svoje poslanstvo in s tem povezane veščine. Posamezniki morajo postati spet “državljani”, da bi postali zares avtonomni (Bauman 2002, 51–53). “Ni avtonomnih posameznikov brez avtonomne družbe in avtonomna družba zahteva preiščeno in stalno preiščevanje, samovzpostavljanje, nekaj, kar je lahko le skupen dosežek njenih članov” (Bauman 2002, 53).

Bauman (2002, 62–64) trdi, da ne moremo računati na državo, da bo “graditelj racionalne družbe”, ampak je naloga njenih članov “samovzpostavljanje individualnega življenja” in povezovanje z drugimi posamezniki. Vse člane pa pesti težava “samoizdelanih identitet, ki morajo biti dovolj trdne, da jih bomo prepoznali kot take, a vendar dovolj gibke, da v nenehno spreminjajočih se, minljivih okoliščinah ne bodo omejevale svobode prihodnjih gibanj” (Bauman 2002, 64).

Glavna grožnja “emancipaciji” je zmanjševanje in izginjanje “javnega prostora” in s tem povezana nevarnost “kolonizacije” zasebnega nad javnim. Naloga posameznikov je preoblikovanje “individualne avtonomije *de iure* v avtonomijo *de facto*”. Vpliv “javnosti” omejuje posameznikovo “svobodo”, toda odsotnost javnosti povzroča dejansko nemoč “pravno zmagovite svobode”, ki je sedanja nevarnost “emancipacije”. Nosilci oblasti in legitimne moči so se zatekli v “drobno domeno osebne življenjske politike”, ki grozi “avtonomiji” posameznika in “avtonomiji družbe” (Bauman 2002, 65–67). Baumanov sklep je torej v tem, da je nujno potreben nov javni prostor, nova agora, kjer se bodo zasebne težave preobrazale v javna vprašanja, o katerih je mogoče razpravljati in jih reševati le s skupnimi napori moralno ozaveščenih in kritičnih posameznikov in posameznic.

2.2.7 Individualnost in identitete

V današnji dobi lahko domnevamo, da se človeška življenja izčrpavajo z nenehno selekcijo "ciljev, ne pa v iskanju sredstev za doseganje ciljev, ki ne zahtevajo premisleka". Izobilje ali preobilje možnosti sili ljudi, da kot potrošniki sprejemajo "prioritete" in odrekanje, kar jim povzroča občutke "bede" (Bauman 2002, 79–81).

Razlika med nekdanjim "težkim kapitalizmom" in sedanjim "lahkim" je, da je bil prvi "zakonodajni", nadzorovani, načrtovani, "svet avtoritet", pri drugem pa je preveč avtoritet, ki si druga drugi jemljejo moč, zato je vsa moč pri selektorju, kateremu avtoritete dvorijo in se borijo za njegovo naklonjenost. Današnji svet je svet "svetovalcev" in ne "vodij", razlika med njimi je, da je vodje potrebno spremljati in ubogati, svetovalce pa lahko nastaviš in "odpustiš", če si niso zaslužili ali pridobili naklonjenosti pravih avtoritet, se pravi selektorjev. Najboljši svetovalci so tisti, ki imajo za svoje selektorje ustrezen nasvet ali vzor (Bauman 2002, 82–83).

"Iskanje zgledov, nasvetov in smernic je zasvojenost: bolj ko to počneš, bolj to moraš početi in nesrečnejšega se počutiš, ko ostaneš brez sveže zaloge drog, ki jih iščeš. Kot sredstvo za potešitev žeje so vse zasvojenosti samouničevalne; uničujejo možnost da bi bili kdaj zadovoljni" (Bauman 2002, 92). Možnosti za najdbo iskanega so mikavne, dokler niso uporabljene, poleg tega obstajata dve težavi, redkokatera ponudi zeleno rešitev in vsaka hitro mine v svetu vedno novih možnosti. V sedanjosti je izmikajoča "obljuba o brezskrbnem življenju" večno nedosegljiva in nezaključena "porabniška dirka", ki nas sili, da smo pozorni na "količino in učinkovitost sredstev". "Nadaljevanje" te dirke in zadovoljevanje "želj" na njej postane "odvisnost" in edini namen. Glavni cilj te porabniške dirke, ki se je udeležujejo potrošniki in je lahko "izbira" ali odvisnost, je ravno "dejavnost nakupovanja". Vsako naše delovanje je "kupovanje" ali aktivnost, ki ji je skladna (Bauman 2002, 92–94). "Nakupovalni seznam nima konca. A naj bo ta seznam še tako dolg, na njem ni navodila, kako se odtegniti kupovanju. Najpotrebnejša kompetentnost v našem svetu dozdevno neskončnih ciljev je kompetentnost spretnega in neutrudnega kupca" (Bauman 2002, 95–96).

Eksistenca "zasvojenih" potrošnikov je prepojena s "tveganji". Ne otežujejo jo samo premikanje ravnotežja med skrajno "negotovostjo" in popolno pravico do "svobodne izbire", ampak je pomemben dejavnik pri ustvarjanju sreče, ki jo omejuje in določa, obseg sredstev. Pomanjkanje teh sredstev in frustracijo "revnih" še dodatno potencirajo življenja premožnih

in oglaševanje njihovega izobilja, saj je naš svet, kot smo prej ugotavljali, svet univerzalnega merjenja in primerjanja. Največja vrednota zasvojenih potrošnikov je postala “svoboda” kot “izobilje porabniških izbir” in kot sposobnost, da na vsako življenjsko odločitev presojava kot nakup blaga, kar ima bolj negativne posledice za revne “gledalce”, kakor za premožnejše “porabnike” (Bauman 2002, 112–113).

Svoboda, da vse življenje obravnavamo kot eno samo podaljšano nakupovalno veselico, pomeni ukalupljenje sveta kot skladišča, prenapolnjenega s porabniškim blagom. Pri preobilju mamljivih ponudb je potencial vsakega blaga, ki prinaša užitek, hitro počrpan. Premožne kupce njihova premožnost k sreči varuje pred takimi neprijetnimi posledicami poblagovljenja. Enako zlahka se znebijo lastnine, ki je več ne marajo, kakor so zlahka dobili tisto, ki so si jo nekoč želeli. Zavarovani so pred hitrim staranjem želja, ki jim je staranje vrojeno, in pred njihovimi začasnimi zadovoljitvami
(Bauman 2002, 114).

Giddens temelji svojo teorijo o “čistih razmerjih” v pozni moderni na “svobodnih izbirah” in “avtonomiji” posameznikov, vendar veljajo v razmerjih le za premožne “člane”, ugotavlja Bauman, ki imajo resurse in lažje dosegajo “uresničevanje svojih želja”, kakor “šibkejši” člani. Premožni imajo dostop do velikega obsega izbir in, kar je zelo ključno, varovani so pred posledicami napačnih izbir (2002, 114–115).

To so ljudje, ki se premikajo in delujejo hitreje, ki se najbolj približajo trenutnosti gibanja. In vladajo ljudem, ki se ne morejo premikati tako hitro, še očitnejše pa kategoriji ljudi, ki sploh ne morejo zapustiti svojega mesta. Gospostvo je v naši zmožnosti, da pobegnemo, izprežemo, da “smo drugje”, in v pravici, da sami določimo hitrost, s katero vse to počnemo – in v tem, da ljudem, ki jim gospodujemo, hkrati jemljemo njihovo zmožnost, da se ustavijo ali omejijo ali upočasnijo svoje gibe. Sodobni boj za gospostvo poteka med silami, oboroženimi na eni strani z orožjem pospeševanja, na drugi strani pa z orožjem zavlačevanja (Bauman 2002, 153). V tekoči moderni vladajo tisti, ki so najbolj izmuzljivi, ki se svobodno premikajo in svojih premikov nikoli ne napovejo (Bauman 2002, 154).

2.2.8 Človeška razmerja v tekočem svetu

V obdobju, ki ne ponuja trajne varnosti delovnega mesta in tudi ne več delovnega znanja, se hipna zadovoljitev obravnava kot racionalno razmišljanje. “Negotovost” sedanje moderne

družbe spodbuja ljudi, da zaznavajo “svet kot zabojnik”, natlačen z zavrženimi “predmeti za enkratno uporabo”, svet, kjer je vse “zamenljivo” in kjer ni “časa za naporna popravila”. Negotova in rizična “prihodnost” je glavni razlog za takojšnjo izrabo priložnosti, opustitev dolgoročnih “ciljev” in razcvet sebičnosti. Šibka, krhka razmerja so bolj ustrezna v svetu neskončnih možnosti, kjer se na razmerje gleda kot na potrošno blago, ki ga uporabljamo in ne ustvarjamo, ki ga lahko preprosto zamenjamo brez obveznega dragega popravila. Edina želena lastnost razmerja kot blaga je doseganje “zadovoljstva”, in je namenjen takojšnji uporabi. Če smo nezadovoljni z razmerjem, tega prekinemo in zamenjamo z novim. Negotov pogled na svet kot blago ima negativen vpliv na “človeške vezi”, ki jih prav tako razumemo kot samo vir hipnega užitka. Ustvarjanje je proces, ki je nasprotno potrošnji, saj potrebuje večinoma dolgotrajno “sodelovanje”. Razmerje, če ga razumemo kot proizvodnjo, je zapleten proces, ki vključuje več ljudi in ne more shajati brez sodelovanja in solidarnosti, za razliko od potrošnje, ki je bolj enostavna in samotarska dejavnost (Bauman 2002, 203–208). “Drobljivost in minljivost vezi je morda neogibna cena *privic* posameznikov, da uresničujejo svoje individualne cilje, vendar ne gre drugače, kot da je hkrati tudi največja ovira njihovemu *učinkovitemu* uresničevanju – in pogumu, ki je potreben za njihovo uresničevanje” (Bauman 2002, 215–216).

Država kot politično administrativna organizacija neke družbe se aktivno izogiba vlogi najpomembnejšega ponudnika občutka varnosti, kljub pričakovanjem njenih državljanov, da bo to storila. Država nam ne more nuditi gotovosti in stabilnosti, ker ji dirigirajo in odvzemajo suverenost “nove globalne moči”, ki jih posebljajo lastnosti “eksteritorialnosti, hitrosti gibanja in zmožnosti izogibanja/bežanja”. Globalne sile imajo na voljo veliko gospodarskih sankcij in “vojaških” sredstev za podreditev nepokornih držav. Zato nemočnim državljanom ostajata samo telo in “skupnost” kot zadnja branika “gotovosti, varnosti in zanesljivosti” (Bauman 2002, 232–235).

Idejo o varni skupnosti, ki bi odpravljala negotovost in olajšala breme individualizacije, pa ovira nastanek modernih “eksplozivnih” skupnosti ali “karnevalskih” skupnosti, ki so rezultat modernega pogleda na svet in ki ponujajo le začasen premor od frustracij posamičnih prizadevanj s kratkotrajno zabavo ali “spektaklom”. Takšne skupnosti preprečujejo nastanek trdnih skupnosti in so posledica družbenega neravnovesja v tekoči moderni, razmeroma pesimistično sklepa Bauman (Bauman 2002, 251–253).

2.3 Eva Illouz

2.3.1 Homo sentimentalis

Izraelska sociologinja Eva Illouz je s svojo knjigo *Hladne intimnosti* (2010) pomembno in provokativno prispevala k razmišljanjem o vrsti in pomenu sodobnih partnerskih razmerij. Ker se, podobno kot Giddens in Bauman, tudi Illouz ukvarja z refleksijo terapevtskega svetovanja o razmerjih, sem jo uvrstil v teoretski del naloge. Illouz v svojem delu najprej govori o pomenu čustev.

Čustva so “psihološke entitete”, “kulturni pomeni in družbeni odnosi, ki so neločljivo zgoščeni skupaj, prav ta zgoščenost pa jim podeli zmožnost, da dajejo delovanju energijo”. Vzrok, da imajo čustva energijo, je v tem, da trčijo ob “jaz in odnos jaza do kulturno zaznamovanih drugih”, kot so lahko prijatelji, sorodniki, sodelavci ali partner. Naše vrednotenje samih sebe in drugih oseb vpliva na nastanek čustev in na njihovo moč. Čustva imajo zaradi svoje energije “predrefleksiven, pogosto polzavesten značaj” (Illouz 2010, 12–14). “Čustva so globoko ponotranjeni in nerefleksivni vidiki delovanja, vendar ne zato, ker ne bi vsebovala dovolj kulture in družbe, ampak zato ker ju imajo preveč” (Illouz 2010, 14). Lahko bi celo rekli, da so čustva, kljub svoji na videz iracionalni podobi, pravzaprav koncentrat določene kulture.

Čustva tudi določajo pomen spolne delitve. Moškost pomeni, da je moški hraber, mirno preračunljiv in taktično agresiven. Za žensko pa se čustveno opredeli, da je vesela, tolažljiva in dobra v svojih dejanjih. Ljudje potrebujejo “implicitne čustvene delitve”, da bi lahko razmnoževali “svoje vloge in identitete”, posledica teh delitev pa so “čustvene hierarhije”, ki določajo “moralne in družbene ureditve” (Illouz 2010, 14).

Ljudje, ki so del “srednjega razreda”, so porabili zadnjih sto let veliko časa in energije za “čustveno življenje”, doma in v službi, s tem pa so dali osrednji pomen “jazu in njegovemu odnosu z drugimi”, zato lahko trdimo za čustva, da so ključni dejavniki “kapitalizma in modernosti”. Gospodarska dejavnost prepozna čustva kot pomemben temelj svojega delovanja in njuno prepletanje Illouz označi kot “čustveni kapitalizem” (Illouz 2010, 15–16).

Čustveni kapitalizem je kultura, v kateri čustveni in ekonomski diskurzi ter prakse drug drugega vzajemno oblikujejo in na ta način ustvarijo – kar jaz vidim kot – obsežno, temeljito gibanje, v katerem afekt postane bistven vidik ekonomskega

*obnašanja in v katerem čustveno življenje – zlasti čustveno življenje srednjih razredov
– sledi logiki ekonomskih odnosov in menjave* (Illouz 2010, 16).

Preučevanje in preobrazba čustvenega življenja je predvsem poglobljena dejavnost “psihološke, ki je želela opredeliti “čustveno življenje”. Različne vrste “klinične psihologije” pa so razvile to, kar Illouz poimenuje “terapevtski čustveni slog”, ki je pomemben del ameriške kulture (Illouz 2010, 17). “Čustveni slog se vzpostavi, ko se formulira nov medosebni imaginarij, se pravi nov način mišljenja o odnosu jaza do drugih in predstavljanja njegovih potencialnosti” (Anderson v Illouz 2010, 18).

Freud je s svojim razumevanjem “jaza v odnosu do preteklosti” pomembno učinkoval na ameriško kulturo. Jaz je dobil svoj izvor v “nuklearni družini”, ki so jo določili kot “biografski dogodek”, ki je pomemben del človekove “individualnosti”, na katero vpliva celo življenje. Ta biografski dogodek je opredelil “nove pripovedi o sebstvu” in vplival na njegov nastanek jaza, ki se mora od tega dogodka ločiti. Freudov izredni vpliv se je pokazal tudi na področju “odprtega projekta jaza” in spolnosti kot viru njegovih “patologij” (Illouz 2010, 18–20).

Psihoanaliza se je lahko razmahnila na številna področja ameriške kulture, najbolj vidna je v “filmih in svetovalno literaturi”, ker je povezala strokovne “medicinske” znanosti z “visoko in nizko kulturo”. Svetovalna literatura se je razvila pred manj kot sto leti v najbolj ustaljeno podlago za porast “psiholoških idej” in razvoj “čustvenih norm” (Illouz 2010, 21–22).

Pred malo manj kot sto leti se je “svetovalna literatura” razvila kot “nastajajoča kulturna industrija” v “najtrajnejšo platformo za razširjanje in oblikovanje čustvenih norm”. Ta literatura si je pridobila širok krog bralcev zaradi “splošne” uporabe jezika, proučevanja različnih težav bralcev, nepristranskosti v stališčih in piscev, ki so usposobljeni in priznani. Illouz ugotavlja, da literatura nima “neposrednega vpliva na svoje bralce”, razen na razvijanje “besedišča, skozi katerega jaz razume samega sebe” (Illouz 2010, 21–22).

Učinek psihologije in svetovalne literature je bil najbolj viden v “podjetjih”, kjer so se čustva pomešala s področjem gospodarske dejavnosti in tako ustvarila popolnoma drugo metodo oblikovanja “produktivnosti” vpliva upoštevanje in negovanje “čustev” zaposlenih. Posebna pozornost lahko namenimo načinu, kako je Elton Mayo opisal svoj način spraševanja, ki je imel lastnosti “terapevtskega intervjuja”, meni Illouz, ki sama priznava, da ne ve za

učinkovitejšo določitev terapevtskega intervjuja, katerega namen je spodbujati “necenzurirani govor in čustva” ter ustvariti “zaupanje” (Illouz 2010, 23–26).

Mayova navodila za intervju so bila:

Osebi, ki jo intervjuvaš, se posveti v celoti in to tudi očitno pokaži.

Poslušaj – ne govori.

Nikoli se ne prepiraj; nikoli ne svetuj.

Poslušaj:

kar hoče povedati,

česar noče povedati,

česar ne more povedati brez pomoči.

Ko poslušáš, poskusno in za nadaljnjo izboljšanje zariši (osebni vzorec, ki se oblikuje pred teboj. Da bi ga testiral, od časa do časa povzemi, kar je bilo povedano, in ponudi v komentar (na primer: »Mi hočete povedati to?«). To delaj z največjo previdnostjo, se pravi, razjasni na načine, ki ničesar ne dodajajo ali izkrivljajo.

Zapomni si, da mora vse, kar je bilo izrečeno, veljati za osebno zaupnost, ki se je ne sme izdati nikomur (Mayo 1949, 73–74).

S tem, ko je ugotovil, da konflikti in medosebna trenja izhajajo iz čustev in ne iz osebnostnih dejavnikov in nerešenih psiholoških sporov, je Mayo opredelil povezavo med “družino in delovnim mestom” in postavil psihoanalizo kot temelj “ekonomske učinkovitosti”. Mayo je postavil in vplival na nova merila učinkovitosti vodje, ki je od tega trenutka moral posedovati strokovne sposobnosti “psihologa”, ki razume kompleksne “čustvene” procese med zaposlenimi. Ta “ženski” način uporabe klepeta in izražanje čustev je bil vključen v sodobne načine oblikovanja “človeških odnosov na modernih delovnih mestih”, kar je vplivalo na ponovno opredelitev “moškosti” in povzročilo “sočutno” upravljanje z delavci. “Terapevtska kultura” je zblížala oba spola, ko je umestila čustvenost v samo bistvo “delovnega” okolja (Illouz 2010, 27–28). “Jezik čustvenosti in jezik produktivne učinkovitosti sta se čedalje bolj prepletala in drug drugega oblikovala” (Illouz 2010, 27).

Psihologi so bili strokovnjaki za izboljšanje človeških odnosov, ki so s svojimi dognanji in ravnanji spremenili splošno "zavest" prebivalstva. Za upravljalce in "lastnike korporacij" je to pomenilo potencialne presežke, mir med zaposlenimi, mirne prijeme reševanja sporov med vodilnimi in podrejenimi in "nevtralizacijo razrednih bojev". Podrejenim pa so bili nežnejši prijemi všeč, saj so narekovali izdatnejšo "demokracijo" in boljše upravljanje z njimi, ki so bili odvisni od čustvene empatije in ne od "družbenega položaja". Illouz zavrača kritiko svojih stanovskih kolegov, da so ti prijemi orodje vodilnih za večjo kontrolo nad podrejenimi. Trdi nasprotno, da so omehčali "odnose" med vodečimi in vodenimi in uveljavili idejo, da je "posameznikova osebnost" glavni dejavnik socialne in gospodarske uspešnosti. Illouz zaključuje, da je na tak način "diskurz psihologije" sodobno oblikoval delovne odnose, v katere je umestil kooperacijo in enakost kot ključni lastnosti (Illouz 2010, 29–30).

Psihologija je razvila "lingvistični model komunikacije", ki je pomagal usklajevati medosebne interakcije in upravljanje posameznika z lastnimi čustvi. Vodilni v organizacijah so morali zaradi novih psiholoških smernic podrobneje analizirati videnja o sebi, kar je izboljšalo spretnost "sočutja" in zaznavanja čustev druge osebe (Illouz 2010, 31–32). "Komunikacija je torej kulturni repertoar, ki naj bi vzgajal sodelovanje, preprečeval ali razreševal spore in podpiral naš občutek jaza in identitete" (Illouz 2010, 34).

"Etos komunikacije" je ljudem narekoval, da so bolj pozitivni, bolj dobrosrčni, da razumejo drugega in se uživajo v njihova čustva, kar omili "*spolne delitve*" (Fontana v Illouz 2010, 37). "Čustveni kapitalizem je preuredil čustvene kulture: ekonomski jaz je z njim postal čustven, čustva pa so tesneje vpeta v instrumentalno delovanje" (Illouz 2010, 37). Kljub receptom "svetovne literature" pa še vedno obstajajo slabe strani "korporativnega" področja, za katera je še vedno značilna moška nadvlada nad "ženskami", vendar so sodobni načini "čustvenosti" s področja psihologije preoblikovali procese "družabnosti na delovnih mestih srednjega razreda" in preoblikovali "čustvene meje", ki so izenačevale "spolne razlike", trdi Illouz (2010, 37). "Ko jih presojava skozi prizmo čustev, se kapitalistična delovna mesta tako izkažejo za znatno manj brezčutna, kakor se običajno domneva" (Illouz 2010, 37). Na tem mestu se lahko vprašamo, ali je Illouz v resnici odstrla razsežnost sodobnega kapitalizma, ki je nismo pripravljene opaziti, ali pa je njena teoretizacija zgolj provokativno opravičevanje kapitalistične ekonomije, ki tako dobiva bolj 'človeški obraz'.

2.3.2 Zakonska zveza in moderna družina

Znanja psihologov se dojemajo kot nekaj, kar lahko prvenstveno povezujemo z odnosi v družini. “Terapevtski jezik” je “pripoved o jazu in identiteti”, ki jaz umesti v rano mladost in “primarne družinske odnose”. Illouz trdi, da je lahko tudi orodje za preoblikovanje “družine srednjega razreda” (Illouz 2010, 38). V prvih dveh desetletjih po drugi svetovni vojni se je ciljno področje psihologije usmerilo tudi na običajne ljudi, ki jim je pomagala pri iskanju boljšega življenja, sebi pa je omogočilo širše delovanje (Herman v Illouz 2010, 39).

Feminizem in “terapija” sta motivirala ženske, da so spojile odgovornost za druge ljudi z lastno “avtonomijo”, in da so bile bolj družbeno angažirane, pravi Illouz. Vzgajanje in avtonomija sta povezovalni lastnosti terapije in feminizma, ki skupno razvijata “čustveno zdravje” in “politično emancipacijo” (Illouz 2010, 40). “Skupno delovanje je privedlo do razvoja kulturnega modela čustvene in seksualne intimnosti” (D’Emilio in Freedman v Illouz 2010, 41). Pomembne lastnosti feminizma in terapije, ki tudi zaznamujejo kulturni model intimnosti, ki je pomembno vplival na “žensko sebstvo”, so “enakopravnost, pravičnost, nepristranski postopki, čustvena komunikacija, seksualnost, premagovanje in izražanje skritih čustev ter osrednji pomen lingvističnega samoizražanja”. Na delovnem mestu oziroma v podjetjih je “jezik terapije” povzročil preoblikovanje moškega jaza z vključitvijo “ženskega pojmovanja jaza”, doma pa je motiviral partnerice, da vzpostavijo enakopraven odnos s partnerji. Psihologija je preselila čustvovanje iz zasebnega področja v ekonomske arene storilnosti, enakopravnost in pravičnost pa so preselili iz javnega v prostora v intimno sfero, kjer sta bili združeni z zadovoljstvom in spolnostjo (Illouz 2010, 43–44).

Avtorica Eva Illouz trdi, da Giddensovo delo *Preobrazba Intimnosti* poudarja egalitarnost in demokratičnost med partnerjema, in meni, da to ni končni cilj preobrazbe, o kateri je govoril, saj bi bilo potrebno podrobno preučiti, kako so “norme enakosti in svobode” preuredile čustveno sestavo “intimnih odnosov” (Illouz 2010, 44). Vzajemno delovanje terapije in feminizma je povzročilo razvoj “racionalizacije intimnih odnosov”, ki je rezultat razvoja enakopravnih meril in terapevtskega diskurza (Illouz 2010, 46). Ta racionalizacija žensk vodi v samoocenjevanje, v čustveno samokontrolo in razumen način obnašanja, zato da bi utrdile “avtonomni in samozavestni jaz” (Illouz 2010, 47). “Nadzor nad čustvi, razjasnitev naših vrednot in ciljev, raba tehnike preračunavanja ter dekontekstualizacija in objektivizacija čustev – vse to ima za posledico *intelektualizacijo* intimnih vezi v imenu širšega moralnega projekta: vzpostaviti enakost in pošteno menjavo s pripravljenostjo na nenehno verbalno

komunikacijo o lastnih potrebah, čustvih in ciljih” (Illouz 2010, 48). Na tej točki se Illouz približa Giddensu (razmerje enakih subjektov) in Bauman (moralni projekt enakosti), vendar na izviren in nepričakovan način, kot bomo videli kasneje.

Terapevtske “tehnike” nam pomagajo pri zaznavanju “naših čustev in potreb”, ki pa tudi povzročijo njihovo preobrazbo v “objekte”, ki jih lahko subjekt kontrolira in analizira kot nekaj “zunanjega”, kar privede do protislovja med neosebnim in osebnim izražanjem čustev. Illouz meni, da je samo občutenje čustev dovolj za njihovo potrditev, brez potrebe po njihovem “višjem upravičevanju” (Illouz 2010, 50–51). Ko se čustva pretvorijo v objekt opazovanja in analize, se nujno racionalizirajo, to pa se zgodi s postopkoma merjenja (komezuracije) in primerjanja z normativnimi ideali in idealnimi tipi, kakršno je Giddensovo čisto razmerje.

Illouz strne niz lastnih ugotovitev takole. Njena začetna ugotovitev je, da so skupno delujoče ideje “terapije, ekonomske produktivnost in feminizma”, ne pa množična občila povzročile, da se čustva iztrgajo iz intimnega področja in postavijo v središče “komunikacijskega modela”, v katerem so predmeti, ki se jih ubesedi in s katerimi se baranta, tako na delovnem mestu, kakor v zasebnosti, po načelih enakovrednosti in “poštenosti”. Naslednja ugotovitev je, da se je celo prejšnje stoletje izvajala “androgenizacija” obeh spolov, saj je “kapitalizem” uporabljal čustva kot orodja za povečano storilnost, ženske pa so z zasedanjem delovnih mest postale samostojne in samozadostne, v zasebnosti pa so zahtevale pošteno, enakopravno in zakonito obravnavo. Čustva so se preselila s področja zasebnosti v področje ekonomske učinkovitosti, njihovo praznino v temeljih intimnosti pa je zapolnil “politični in ekonomski model barantanja in menjav” (Illouz 2010, 51–52). Natanko to, čemur Bauman pravi poblehovljenje intimnosti.

Illouz dvomi v model komunikacije brez težav, saj združuje ekonomsko področje s čustvovanjem v imenu storilnosti in razdvaja z barantanjem in pogajanjem glede pravic vsakega partnerja na področju “intimnih razmerij” (Illouz 2010, 53). Številne oblike “racionalnosti”, skupaj s “komezuracijo”, s katero kvantitativno obravnavamo “odnose med stvarmi”, odnose poblehovijo, čeprav omogočajo neovirano delovanje modela komunikacije, (Espeland v Illouz 2010, 47–53). Sporazumevanje o čustvih zahteva protislovnočasno odstavitev “čustvene vpetosti v družbeni odnos”, kar pomeni da čustva ne uporabimo kot medsebojno “lepilo” (Illouz 2010, 53–54).

2.3.3 Čustveni kapital in trpljenje

Illouz (2010, 55–58) razloži dva nasprotujoča si pogleda na zmožnosti človeka. Prvi pogled je “etos samopomoči” Samuela Smilesa, ki je trdil, da bi “moralna” krepost lahko pomagala preseči in obogatiti “družbeno usodo posameznika”. Drugi pogled je bil Freudovo “pesimistično psihično in sociološko stališče”, da je sposobnost za samopomoč omejena z “družbenim razredom” in mogoče okvarjena, zato je ne moremo razviti samo z “močjo volje”. Smoter prvega pogleda je bil “uspeh”, medtem ko je bil Freudov “zdravje”, ki ga dosežemo s povezavami med ključnimi dogodki v otroštvu in kasnejšem duševnem “razvoju”. Oba pogleda sta se povezala v moderni “kulturi samopomoči”, pomembno pa ju je združevala “psihična beda”, kot karakteristika “identitete” revnih in bogatih. Vzrokov nastanka trpečega “jaza” je veliko in jih občuti veliko ljudi. Zaradi te univerzalne “demokratizacije psihičnega trpljenja” se je zdravljenje razvilo v veliko in dobičkonosno tržišče.

V “ameriški” miselnosti je postala terapija “pripoved o sebstvu” (razširjenim jazom, ki se širi v nezavedno), ko se ji je dodala “pripoved o samopomoči”. V psihologiji so znani teoretiki zavračali “freudovski determinizem”, ker jim je bilo bližje moralno razmišljanje, da lahko posameznik vpliva na lastno “usodo”. Z razcvetom žepnih knjig pred drugo svetovno vojno so se še bolj razvile in uveljavile nove “psihološke pripovedi”, ki so dovoljevale idejo o samouresničenim “jazom”. Psihologija je skupaj s “potrošništvom” in preobrazbo spolnosti v preteklih petdesetih letih predstavila jaz, spolnost in “zasebno” sfero kot pomembna področja razvoj “identitete” (Illouz 2010, 58–59).

Illouz (2010, 60–63) je opisala značilnosti “humanističnega gibanja”, ki je zelo preoblikovalo razmišljanje o jazu, in katerega nosilca sta bila Abraham Maslow in Carl Rogers. Rogers se je oklepal enostavne zamisli o “samoudejanjenju”, gonilni sili vsakega živega bitja, da doseže maksimum svojih zmožnosti. To miselnost je še bolj razvil Maslow, ki je trdil, da “strah pred uspehom”, ki ga je potrebno zdraviti, ovira ljudi pri doseganju samouresničenja. Merila oziroma stališča, kdaj jaz doseže svojo polno “samouresničitev”, niso bila izrecno opredeljena, kar ustvari množico neizpolnjenih ljudi, potrebnih zdravljenja, čeprav je terapija “neformalen in domala nerazvit vidik našega družbenega izkustva” (Illouz 2010, 60–66).

Terapevtska kultura o samouresničitvi se osredotoča na boleča izkustva, ki jih z nevtralnimi stališči poveže z minulimi neugodnimi izkušnjami. “Terapevtska pripoved” zelo ustreza zvrsti “avtobiografij”, kot zgodb o uspehu, ki niso brez bolečin. V teh zgodbah jaz ne more biti

izpopolnjen, možnost je celo, da je med doseganjem maksimalne realizacije uničen, “trpljenje” pripovedovalca pa opredeljuje njegovo “identiteto”. “Pripoved po samouresničitvi” temelji na zahtevi, da se je potrebno iskati “spominu svojega trpljenja”, da se lahko pozdravimo in emancipiramo (Illouz 2010, 69–71). Veliko interesnih gibanj vzdržuje idejo o bolečemu, okvarjenemu jazu, njegova ozdravitev pa bo postalo močno trženo “blago”. Zaradi “ideala zdravja in samouresničitve” in iskanja lastnega “spomina na trpljenje” povzročata terapija in psihologija še več duševnih bolečin prejemnikom terapij. Takšni načini delovanja vplivajo na popularnost “pripovedi o žrtvi”, s katero se ukvarjajo, v korist od tega pa imajo različna javna in zasebna interesna združenja (Illouz 2010, 79–80).

2.3.4 Čustvena kompetentnost

Veliko število “družbenih” in “institucionalnih” interesov je povzročilo poglobljenje mentalnega in emotivnega “zdravja”. Povzročili so tudi nastanek “čustvenega polja”, ki je področje socialnega delovanja, v katerem so različni zasebni in javni interesi oblikovali in opredelili območje dejavnosti z lastnimi predpisi in omejitvami (Illouz 2010, 80–81). “Čustvena polja ne delujejo samo tako, da konstruirajo in širijo področje patološkega ter poglobijo področje čustvenega zdravja, temveč tudi tako, da regulirajo dostop do novih oblik družbene kompetentnosti, ki jih bom imenovala čustvena kompetentnost”. Ta kompetentnost je sposobnost izraziti način čustvovanj, ki ga priznava in odobrava psihologija. Ena pomembnejših čustvenih kompetentnosti, ki se opredeljuje kot najpomembnejša sposobnost “zrelega jaza”, je “čustvena inteligenca”, ki jo tvorijo “samozavedanje, upravljanje čustev, motiviranje samega sebe, empatija, rokovanje z odnosi”. Čustvena inteligenca tudi povzroči “komezuracijo” in “kategorizacijo čustev”, s katero lahko merimo, analiziramo in upravljamo s čustvi (Illouz 2010, 81–83).

“Čustveni kapitalizem” pripelje do zamisli o čustveni inteligenci in vpelje nove načine vrednotenja in diferenciranja, ki so povzročili, da je način čustvovanja postal “kapital” in da se je oblikoval “nov jezik sebstva za pridobivanje tega kapitala”. Čustvena inteligenca je postala tudi pogoj za uveljavitev zaposlenih, saj poveča dobičkonosnost podjetij. Čustvena inteligenca se uporablja v gospodarstvu za povečanje denarne uspešnosti in obenem je pomembna za opravljanje mesta vodje, ki vodi in je voden, za kar potrebuje pozorno ravnanje z “jazom” in sposobnosti “psihologov” (Illouz 2010, 84).

Illouz ponazori na primeru intervjuja z izobraženo osebo, da premišljeno ravnanje s čustvi ni samo dejavnost ali “kapital”, ki omogoča napredovanje na delovnem mestu, ampak je lahko način, ki omogoča posameznikom “srednjega razreda” realizirati ugodje na intimnem področju. Izobraženi ali razgledani posamezniki in pari, ki imajo čustveno kompetentnost in zmožnost povezovanja znanj, lahko krepijo svojo oziroma svoje intimnosti, medtem ko nekateri, ki tega nimajo, doživljajo tragične dogodke kot “nerazložljive šoke ” brez sposobnosti, da si jih obrazložijo in dosežejo pomiritev. Illouz domneva, da imajo posamezniki, ki poznajo “psihološke” načine, tudi večjo možnost za boljše intimne odnose s svojimi otroki, saj jih znajo pravilno vzgajati v čustveno zrele osebnosti, ki bodo znale delovati v zasebni in javni sferi (Illouz 2010, 88–92).

2.3.5 Romantična omrežja in internetne romance

Internetne ljubezni se zgodijo, ker se ob breztelesnosti čustva oblikujejo iz pristnega jaza in usmerijo proti všečnemu “objektu”, ki je pristni “breztelesni jaz drugega”. To je ravno nasprotno “romantični ljubezni”, pri kateri je “telo” zelo prisotno pri sprejemanju in izkušanju “čustev” (Illouz 2010, 94–95).

Na internetni strani za zmenke eHarmony ljudje izpolnijo “vprašalnik”, ki pomaga ustvariti “posameznikov profil” in ki je oblikovan s pomočjo znanja kliničnega psihologa Neila Clarka Warrena, ki zatrjuje večjo možnost uspeha pri povezovanju med kandidati oziroma njihovimi “profili”. Na drugi konkurenčni strani match.com je tudi potrebno izpolniti vprašalnik, s katerim sestavimo “svoj jaz” v ponujane in “kategorije”, med katerimi izbiramo, kar zahteva dobro poznavanje sebe in svojih želja (Illouz 2010, 96–97).

Ta proces je pomemben, saj “jaz” oblikujejo s tem, da ga razkosajo na posamezne kategorije in ga soočijo z drugim jazom na podlagi “psihološke in čustvene združljivosti”. Z opaznim profilom dovolimo, da se skrivni privatni jaz preoblikuje v “javno” predstavitev, ki jo lahko spremlja nevidno in neznano “občinstvo”. Jaz, ki je stvaren in določen s sliko in besedami, presoja in se odloča med številnimi možnostmi, zato je take vrste druženje oblikovano kot “struktura trga”, kjer se posameznik svobodno oglašuje ostalim in jih privablja ter tudi uporablja, kar iz jazov vseh imetnikov profilov ustvari “blago”, ki se nudi nevidni publiki. Spletna stran ustvarja možnost konfliktnega in protislovnega prikazovanja jaza, saj se mora jaz predstaviti kot pristen in enkraten, obenem pa se mora oglaševati kot blago (Illouz 2010,

98–99). “Postopek iskanja partnerja preko interneta je sočasno sovpadanje intenzivnega subjektivizma – ki privzame psihološko obliko – in objektivizacije srečanja skozi tehnologijo in tržno strukturo spletnih strani” (Illouz 2010, 99).

Internet nudi možnost “postmodernemu” jazu, da je fleksibilen, manipulacijski in kreativen glede podatkov, ki jih ponuja o sebi neznani publiki. Za razliko od postmoderne jaza, ki zaradi igranja več “vlog”, ni čvrst, ampak tekoč, je internetni jaz bolj trpežen in soliden saj je vpet v sliko in besedo. Slika na profilu stisne telo v nenehno trenutnost “fotografije”, ki zaradi tekmovalnosti drugih fotografij povzroči pri ljudeh, da spreminjajo in olepšajo svoje telo, kot to počnejo manekeni in filmski umetniki, pri katerih je telesna zunanost in njena predstavitev zelo pomembna. V okencu poleg slike pa se ljudje lahko prikažejo in spoznajo kot edinstveni, podobno kot pri oblikovanju profila (Illouz 2010, 100–102). “Na spletu so tako najuspešnejši tisti, ki se odlikujejo s svojo lingvistično originalnostjo in fizično konvencionalnostjo” (Illouz 2010, 103). Idealen profil bi bil strašljiv in bi najbrž odbijal, delno pomanjkljiv profil pa je ugoden, ker nam je podoben. Virtualen svet postane prepričljiv šele takrat, ko v njem odzvanja realnost.

Miselnost, ki prevladuje na spletu, je podobna tržni ideji o neizmernem izobilju, kjer mora jaz maksimirati svoje možnosti, zato je prisiljen k vrednotenju stroškov in koristi in produktivnem razmišljanju. S tem se na spletu uveljavita dve metodi upravljanja z jazom: razumnost “psihologije” in racionalnost “potrošništva”. Jaz se zave samega sebe, se predstavi in izbira najboljšo možnost. Ker je teh možnosti veliko, okus postane prefinjen, kar povzroči, da odkrivanje najboljših možnosti povzroči duševno negotovost. S slikovno upodobitvijo iskalcev romantičnih razmerij na internetu imamo možnost vedno boljše izbire, saj je internetna tržnica resnična in vidna, za razliko od resničnega, ki je nevidno in domnevno. Jaz je na virtualni tržnici sestavljen “proizvod”, ki se trži in ponuja drugim izdelanim jazom (Illouz 2010, 105–109).

Obstajajo protislovja med lastnostmi romantične ljubezni in internetne, saj je romantična ljubezen pristna v svojem nastanku in čutenju, povezana s “seksualno privlačnostjo” in predvideva “odsotnost interesov”, medtem ko je internetna ljubezen razumna selekcija, ki temelji na eterični komunikaciji, in poudarja vrednotenje svojega in drugega jaza. Romantična ljubezen poudarja izjemnost in posebnost oboževanega objekta, internetna pa obilico možnosti izbiranja in menjavanja. Internetna ljubezen je tržno usmerjena, je “blago”, od katerega pričakujemo majhen strošek, takojšnjo uporabo in možnost boljše in novejše

menjave, kar je velik in tudi problematičen preskok v dojetanju moderne ljubezni (Illouz 2010, 110–111).

2.3.6 Negativni dejavniki spletne ljubezni

Illouz (2010, 116–117) opredeli najvidnejšo težavo spletnih srečanj, ki ji pravi “ponavljajoči se občutek razočaranja”. Ko pridemo v stik z osebo, ki smo jo izbrali ali smo bili izbrani na “internetni strani za zmenke”, se pogovor začne preko “elektronske pošte” in če nam je oseba in njeno pisanje všeč, se komunikacija nadaljuje tudi preko “telefona”, kjer je “glas” odločilnega pomena, saj lahko zaradi naše “domišljije” razvijemo zelo “močna čustva”. Zadovoljujoč “telefonski pogovor” pa vodi do resničnega zmenka in pogoste, z njim povezane, možnosti “razočaranja”. Prvi del težave je neujemanje med sliko osebe in dejanskega prvega vtisa o njenem videzu ali obnašanju. Drugi del pa je nasprotje med neomejenostjo lastnih “pričakovanj” in omejeno resničnostjo, ki je na spletu še bolj poudarjena dimenzija sodobnosti (Illouz 2010, 116–117).

Virtualna ljubezen nima večjega vpliva od dejavnika močne in nerazumne “privlačnosti”, ki je zelo značilna za tradicionalno romantično ljubezen, ki potrebuje bližino dveh teles. Uspešnost resničnih zmenkov med internetnimi iskalci ljubezni je pogojena z reprodukcijo ali preseganjem lastnosti izbranega virtualnega jaza oziroma njegovega “tekstovnega nastopa” v resničnosti, kar približa spletno ljubezen “tradicionalni romanci”. Poznavanje informacij o drugi osebi ni pomembno. Ključni dejavnik za nastanek vseh ljubezni je telesni magnetizem dveh ljudi (Illouz 2010, 119–123).

Spletna domišljija zaobide procese hitrih sodb in intuicije ter temelji na količini spletnih informacij. Velika verjetnost je, da bomo zaradi veliko dobrih možnosti na spletu in razumnega breztelesnega poznavanja na zmenku razočarani. Spletna fantazija ima dve težavi, prva je neskladje med našimi pričakovanji in realnim izkustvom, druga težava pa je “večkratna razcepljenost”, saj drugega izkusimo na spletu kot samozgrajeno “psihološko entiteto”, nato zvokovno v telefonskem pogovoru in nazadnje telesno na zmenku (Illouz 2010, 128).

Illouz meni da so problem današnje družbe, obdobja medmrežja in “psihologije”, preklopi med “strateškim” in “čustvenim” jazom, kar se vidi tudi na spletu, ki daje veliko priložnosti za druženje, prijateljevanje in ustvarjanje intimnih vezi, čeprav ob hkratni odsotnosti telesa in

čustev, ki so vitalnega pomena za intimne odnose. Illouz predlaga, kako razrešiti problem zasebnega in javnega jaza. Obnašati se moramo kot despot, ki upošteva Machiavellijeve nasvete in spretno manipulira s svojim javnim jazom, medtem ko je njegov zasebni jaz nespremenjen. Preklapljanje med vrlinami in sebičnostjo ter njegova razcepljenost jaza med javno in zasebno sfero sta bistvo “modernega sebstva”. Psihologija je pretresla delovanji “zasebnega moralnega” in “javnega strateškega”, tako da “zrcalita” drug drugega o v obliki javne čustvenosti in zasebne racionalizacije. “Hiperracionalnost” posameznika v postmoderni družbi onemogoča možnost primerne preklopa, medtem ko je bil “razcepljeni jaz” v prejšnjih družbah bolj primeren in prilagodljiv (Illouz 2010, 134–136). To je zadnja faza v razvoju intimnih razmerij, ki pa imajo seveda svojo zgodovino.

Preobrazba pomena ljubezni je imela v in po obdobju od 1890 do 1910 naslednje lastnosti (Illouz, 1997, 28): ločitev ljubezni od religije in sekularizacija diskurzov ljubezni; povečano izpostavljanje tematike ljubezni v množični kulturi, posebej v filmu in oglaševanju; povečevanje tematike ljubezni kot vrhovne vrednote in enačenje ljubezni s srečo in vključitev intenzivnosti in zabave v nove definicije ljubezni, zakonske zveze in družinskega življenja.

Zdi se, da sta za Illoutz v razvoju intimnih razmerij najpomembnejši trije momenti: povezava čustev s kapitalističnim trgom in upravljanjem, psihološko terapevtsko in feministično odčaranje čustev in tehnološka racionalizacija in manipulacija čustev na spletnem trgu.

Illouz (1997, 194) ugotovi, da je ljubezen dobrina, ki ni enakomerno porazdeljena v družbeni strukturi, in da ljubezen nudi osebno svobodo samo tistim, ki že imajo dovolj objektivne svobode na delovnem mestu. Ljudje srednjega in zgornjega razreda, ki posedujejo poznavanje samega sebe, medosebne in komunikacijske veščine, se lahko približajo romantičnemu idealu, ki ga promovirajo mediji, medtem ko imajo ljudje delavskega razreda zaradi življenjskih razmer, omejenega dohodka, prostega časa ter izobrazbe manjšo možnost doseganja romantičnih idealov. Medtem ko je Giddens v svoji knjigi razmeroma neobčutljiv do razredne strukture družb, ji Bauman in Illouz posvečata več pozornosti, kar je za družboslovca razumljivo.

Težišče dela moje diplomske naloge je bilo v prebiranju in refleksiji treh temeljnih družboslovnih del, ki govorijo o sodobnih partnerskih razmerjih in hkrati vključujejo tudi vsaj kratko refleksijo »svetovalne kulture«. V nadaljevanju bom poskusila na njihovi podlagi

pripraviti model presojanja vrste razmerij, ki sem jih našel pri prebiranju in analizi zaupnih pogovorov v dveh časovnih točkah (leti 1997 in 2015) v izbrani slovenski reviji.

3   EMPIRIČNA RAZISKAVA

Za empirično raziskavo sem uporabil svoje ugotovitve iz teoretičnega dela mojega diplomskega dela, ki so mi pomagale pri izdelavi modelov za analizo vsebine pisem bralcev. Model idealno–tipskega razmerja sem modificiral glede na idejo, ki sem jo našel pri Klavdiji Krbavac (2012, 46), model poblagovljenega razumevanja razmerja pa sem sestavil na podlagi kritične refleksije sodobnih intimnih razmerij, Zygmunt Baumana in Eve Illouz.

Pri tem sem si pomagal z napotki o vsebinski analizi izbranega gradiva. “Analiza gradiva je postopek, pri katerem s kategoriziranjem in klasificiranjem enot gradiva oblikujemo pojme, ki jih nato med seboj povežemo in oblikujemo in oblikujemo teoretične modele in pojasnitve” (Mesec 1998, 104).

Tehnika analize vsebine je praviloma naslednja (Flere 2000, 93–94):

- 1) Določimo predmet analize vsebine: problem, ki ga hočemo preučevati in področje ter čas, ki nas zanima
- 2) Možno je zastavljati hipoteze o tem, kako sta medij in poročilo povezana, o tem, kaj ej avtor hotel sporočiti, o tem kakšne so razlike med mediji, kar zadeva posamezne lastnosti sporočil, o tem kako se sporoča (slog). Hipoteze so vedno preverljive z analizi vsebine
- 3) Določimo enote analize: besede ali simbole, zvrst, odstavek ali slovnično enoto, enoto sporočila (članek, film, knjiga itd.)
- 4) Določimo načina ugotavljanja pojavljanja enote analize (kvadratni centimeter, v časopisu ali reviji, minute v televizijskem sporedu, pogostost pojavljanja <ne glede na obseg> ,intenziteta<izrazito podpiranje, pretežno podpiranje, nevtralno stališče itd. vse do skrajnega zanikanja>)
- 5) Na tej podlagi opravimo zbiranje podatkov, analizo podatkov, ugotovimo, ali je bila hipoteza popolnoma ali delno točna, in pridemo do sklepa.

Najbolj pomemben korak v vsebini analize je oblikovanje kategorij, ki bodo usmerile kodiranje vsebine. S kategorijami raziskovalci nakažejo, kako bodo razčlenili material, ki ga bodo raziskovali. Kategorije morajo odsevati glavne teoretične koncepte, na katerih je osnovana raziskava (Gray in drugi 2007, 295). Flere (2000, 95) omeni, da je mogoča še drugačna oblika analize vsebine, poleg prej omenjene, to je “kvalitativna (fenomenološka) analiza vsebine”. “Pri kvalitativni analizi vsebine je v ospredju ugotavljanje pomena sporočila, ki naj ga družboslovec šele ugotovi, v prejšnjem primeru pa izhaja iz določenih relativno preprostih kvalifikacijskih okvirov. (za in proti ipd.)/../.More pa biti kvalitativna analiza vsebine tudi podlaga za izvajanje kvantitativno pojmovane analize vsebine”(Flere 2000, 94).

Oba modela, ki ju predstavljam spodaj, in rezultate, sem uporabil za analizo pisem bralcev, ki se dotikajo razmerij, v Oni, ženski prilogi Slovenskih novic za leto 1997, in v tedniku Ona, ženskem magazinu Dela in Slovenskih novic, za leto 2015. V raziskavo sem vključil 85 pisem

bralcev, ki sodijo na področje »zaupnih pogovorov«, od tega 51 v letu 1997 in 34 v letu 2015. S tema dvema modeloma bom meril pojavljanje določenih značilnosti razmerij in jih bom na koncu interpretiral in predstavil ter povezal v smiselne ugotovitve, ki bodo tudi podale odgovor na naslednji raziskovalni vprašanji.

- 1) Ali se v rubriki »zaupni pogovori« uveljavlja Giddensov koncept čistega razmerja?
- 2) Ali se v medijski svetovalni praksi uveljavlja poblagovljeno razumevanje intimnih razmerij?

Tabela 3.1: Model čistega razmerja (Anthony Giddens) in model poblagovljenega razumevanja intimnih razmerij

GIDDENSOV MODEL ČISTEGA RAZMERJA	MODEL POBLAGOVLJENEGA RAZUMEVANJA INTIMNEGA RAZMERJA
Vzajemno čustveno enakost in zadovoljstvo	Razmerje za uporabnikovo zadovoljstvo in interes (pozornost na svoje potrebe)
Veliko vzajemno zaupanje in zavezanost	Šibka zavezanost in hiter izstop iz razmerja
Stalna odprta komunikacija in izrazita čustvenost	Rutinska, površinska, zavajajoča komunikacija in brezbriznost (učinkovitost, hitrost, samopredstavitev)
Močno vzajemno spoštovanje in sodelovanje (enakovrednost v pravicah in dolžnostih)	Uporaba strateškega jaza (preračunljivost in prevlada razuma)
Veliko zasebnosti in avtonomije za oba posameznika	Stalen nadzor in previdnost

Tabela 3.2: Model čistega razmerja (Anthony Giddens) in model poblagovljenega razumevanja intimnih razmerij z rezultati

<i>Pojavljanje lastnosti v letu 1997</i>	<i>Pojavljanje lastnosti v letu 2015</i>	GIDDENSOV MODEL ČISTEGA RAZMERJA	MODEL POBLAGOVLJENEGA RAZUMEVANJA INTIMNEGA RAZMERJA	<i>Pojavljanje lastnosti v letu 1997</i>	<i>Pojavljanje lastnosti v letu 2015</i>

			RAZMERJA		
6	10	Vzajemno čustveno enakost in zadovoljstvo	Razmerje za uporabnikovo zadovoljstvo in interes (pozornost na svoje potrebe)	26	21
6	14	Veliko vzajemno zaupanje in zavezanost	Šibka zavezanost in hiter izstop iz razmerja	13	9
13	19	Stalna odprta komunikacija in izrazita čustvenost	Rutinska, površinska, zavajajoča komunikacija in brezbržnost (učinkovitost, hitrost, samopredstavitev)	24	17
1	10	Močno vzajemno spoštovanje in sodelovanje (enakovrednost v pravicah in dolžnostih)	Uporaba strateškega jaza (preračunljivost in prevlada razuma)	15	8
0	9	Veliko zasebnosti in avtonomije za oba posameznika	Stalen nadzor in previdnost	5	7

3.1 Analiza in predstavitev rezultatov za leto 1997

Pogledal sem 51 pisem bralcev priloge Ona, ki se je nahajala v Slovenski novicah. Pri oceni pojavljanja lastnosti posameznih modelov, seševku le-teh in vpisovanju v tabelo je takoj moč razbrati očitno pojavljanje poblagovljenega razumevanja intimnih razmerij. Ker sem prebiral pisma bralcev, ki so iskali rešitve za svoje težave ali pa so bili ujeti v težkih odnosnih situacijah, sem pričakoval, da bo ta model pretehtal.

V poblagovljenem modelu sta izstopali najbolj uporaba razmerja za lastno zadovoljstvo (26 pojavljanj), ki je zelo neposredna in vidna lastnost poblagovljenega odnosa. Sledi ji rutinska, zavajajoča, površinska komunikacija in brezbržnost (24 pojavljanj), šibka zavezanost in hiter izstop iz razmerja (13 pojavljanj), uporaba strateškega jaza (9 pojavljanj) in stalen nadzor in previdnost (5 pojavljanj).

Model čistega razmerja je glede števila pojavljanj slabše zastopan najpomembnejših značilnosti. Lastnosti so razporejene po naslednjem vrstnem redu: stalna odprta komunikacija in čustvenost (13 pojavljanj), drugo mesto si delita vzajemno čustveno zadovoljstvo in enakost ter veliko vzajemno zaupanje in zavezanost (6 pojavljanj), močno vzajemno spoštovanje in sodelovanje (1 pojavljanje).

Najbolj predstavljena lastnost modela čistega razmerja, ki je imela 13 primerkov pojavljanja, je na prvem mestu predvsem zato, ker so čustveno nesrečni pari ali posamezniki vseeno komunicirali in si vsaj delno zaupali svoje težave. Vzajemno čustveno zadovoljstvo in enakost pa se je 6 krat pojavilo, večinoma zaradi tega, ker so imele bralke (v vseh teh primerih je šlo za ženske) zadovoljujočo spolno razmerje s svojimi ljubimci, s katerimi so imele tudi globoko ljubezensko razmerje. Močno vzajemno spoštovanje in sodelovanje se je tudi pojavilo v razmerju bralke z zunajzakonskim ljubimcem. Z visoko zasebnostjo in avtonomijo, ki bi ustrezala obema partnerjema pa se ni pohvalil noben bralec oziroma bralka.

Od enainpetdesetih (51) pisem bralcev zasledimo samo šest bralcev/piscev pisem, ostalo so pisale ženske, kar dokazuje, da so ženske bolj komunikativne in radovedne glede razvoja njihovega intimnega življenja oziroma vsaj bolj pripravljene o tem pisati medijem. Pojavljale so se različne oblike razmerij. Enaindvajset primerov je bilo v zakonski zvezi, navajali so naslednje težave: varanje, posvojitev otroka, kreganje, nedoseganje orgazma, ponovna zanositev, obsedenost s čistočo, ljubosumje, izsiljevanje s samomorom ter strogost partnerja. Trinajst primerov je bilo ljubezenskega razmerja zunaj zakonske zveze s težavami, kot so

nedoseganje orgazma, nezadovoljiva spolnost na splošno, duševna bolezen, raztegnjena nožnica, varanje, nestrinjanje glede zanositve, tolažba s hrano, zasvojenost s seksom. Težave v spolnosti so bile najbolj pogoste obojimi zunajzakonskimi partnerji in zakonci.

Med vrstami intimnih razmerij so prevladovala partnerska razmerja, vendar je bilo presenetljivo veliko tudi drugih razmerij in sicer je šlo v desetih primerih za težave v odnosih med starši in otroki, med katerimi je bilo največ problemov v razmerju med dominantnimi materami in odraslimi sinovi (8 primerov), v treh primerih je šlo za problematična razmerja med prijatelji, v šestih primerih je šlo za konflikte med drugimi sorodniki (tašča-snaha). Ostala pisma bralcev so se nanašala na težave v spolnosti in bizaren primer bralke srednješolke, ki je prosila za nasvet, kako zapeljati učitelja.

3.2 Analiza in predstavitev rezultatov za leto 2015

V analizi vsebine tednika Ona, ženski magazin Dela in Slovenskih novic sem analiziral 34 prispevkov bralcev. Pisalo je 29 bralk in 8 bralcev.

Največ pisem bralcev je komentirala svetovalka in terapevtka Alenka Berlot Košiček in to kar enaindvajset (21), zraven nje so odgovarjali še Barbara Širovnik Hata (1), dr. med. Gorazd V. Mravlje (1), mag. Boštjan Turk (2), specialistka zakonske in družinske terapije Anja Kovačič (7) in terapevt Samo Babuder (4).

Pisma bralcev so obravnavala in omenjala 15 primerov zakonskega razmerja, 10 primerov zunajzakonskega razmerja, 8 primerov težav z drugimi sorodniki, 12 primerov težav med starši–otroki in 6 primerov problemov v odnosih med prijatelji. V treh primerih je šlo za druge zadeve, ki niso bile vezane na razmerja.

Vsebine, o katerih so bralke in bralci želeli nasvet, so bile: varanje, nepovezanost, hitri izliv, skopušstvo, težave otroki, verske razlike med partnerji, prepiranje, nasilje, spolnost, ljubosumje, in odvisnost od pornografije. Med drugimi sorodniki so bile težave prepir in brezbržnost. Problemi med starši in otroki so bili prepir, kraja denarja, upokojenski dom in izsiljevanje nakupa telefona. Med temami, ki niso neposredno obravnavale razmerij, je bila osamljenost, dileme v zvezi z nakupom hišnega ljubljenca in razočaranost nad življenjem.

V tabeli rezultatov obeh let lahko vidimo, da so rezultati obeh modelov skoraj številčno identični za 2015, razen pomembne lastnosti “razmerje za uporabnikovo zadovoljstvo in

interes". Ker pa si modela nista popolnoma nasprotna, ni potrebe natančni primerjavi med seboj, Bolj primerno je za vsak model primerjati obe letnici. Rezultati so pokazali, da se je čisto razmerje bolj pojavljalo v letu 2015, kakor v letu 1997. To podpira Giddensovo predvidevanje, da se bo čisto razmerje vse bolj uveljavilo v družbi. Rezultati modela poblagovljenega razumevanja intimnih razmerij kažejo, da so številke primerljive, občutno manjša je le uporaba strateškega jaza. Ti rezultati tako pokažejo da je poblagovljeno razumevanje intimnih razmerij podobno prisotno v obeh letih.

Pri primerjavi obeh let pa je treba upoštevati nekatere omejitve in značilnosti. Prva med njimi je, da je bil v letu 1997 edini svetovalec prim. dr. Marijan Košiček, v letu 2015 pa je bilo več različnih svetovalcev/komentatorjev, ki so morda različno selekcionirali pisma bralcev glede na lastne strokovne in/ali osebne interese. Morda najpomembnejša značilnost dveh časovnih točk pa je v tem, da se je v tem času močno razširila raba interneta, na katerem lahko velik del populacije dobi informacije in nasvete, ki jih potrebujejo. Zato lahko domnevamo, da bodo rubrike »zaupnih besed« v tiskanih občilih vse bolj zamirale.

4 SKLEP

V pozni moderni je prišlo do preoblikovanja intimnih razmerij in družine. Zaradi družbenih sprememb in vpliva homoseksualnih in feminističnih gibanj se vse bolj uveljavlja demokratično razmerje in demokratična družina, ki sta še vedno nedosežen ideal. V demokratični družini in v čistem razmerju so nekatere lastnosti enake, kot emotivna in spolna enakost ter vzajemna enakopravnost. Ideja za demokratično razmerje se je ustvarila na osnovi terapevtskih priročnikov, ki so pisali o dobrem razmerju, kjer velja pravilo enakopravnosti in

enakovrednosti, sodelovanja, medsebojnega spoštovanja in zaupanja. Čustveno razkrivanje in odprta komunikacija sta temelja čistega odnosa, saj se morata posameznika v odnosu temeljito spoznati in spoštovati. Čisto razmerje ima zmožnost, da spremeni svet.

Toda čisto razmerje potrebuje veliko čustvene in psihološke energije za dosledno upoštevanje in sledenje njegovim postulatam. Razmerju grozi nevarnost, da zaradi premajhne sposobnosti partnerjev in visokih pričakovanj vzdrževanja postane vir nesoglasij in nezadovoljstva. Tudi težko se partnerja v njem dogovorita za ravnovesje med pravicami in dolžnostmi. Prav tako ni priporočljivo, da partnerja vedno razmišljata o sebi in o razmerju, kar lahko sproži nesoglasja med partnerjema (Ule 2000, 131).

V današnjem svetu mnogih možnosti in tržne logike ima čisto razmerje težko pot do svoje uveljavitve. Partnerja lahko uporabita sposobnosti odličnega ali optimalnega kupca, ter presojata in vrednotita razmerje in drug drugega s stališča koristi in pravic. Takrat se pojavi nevarnost, da razmerje postane blago, ki se ga da meriti, primerjati, zamenjati in izkoristiti. To nevarnost lahko prepreči moralna odgovornost vsakega izmed partnerjev, da poskrbi za drugega in se zanjo ali zanj kdaj tudi žrtvuje.

V današnjem času, ko je breme uspeha na ramenih vsakega posameznika in ko se država izogiba svoje primarne vloge, da zaščiti in deluje v korist svojih državljanek in državljanov, je ideja o oblikovanju trdnejših človeških vezi in skupnosti zelo mamljiva. Včasih celo preveč, saj lahko pomeni umik in pobeg od vse bolj trde in naporene javne sfere, razvijanje katere pa je nujno za skupno življenje.

Trdne človeške vezi ni brez prisotnosti čustev. Upravljanje s čustvi lahko olajša čustvene bolečine in ustvari priložnost za napredovanje, vendar človeške vezi potrebujejo spontano, nenadzorovano izražanje čustev, ki lahko poglobi prijateljstva in druga intimna človeška razmerja. Premišljevanje o čustvih pa seveda še ni doživljanje čustva.

V času razvoja komunikacijskih in računalniških tehnologij, se zdijo priložnosti, za ustvarjanje človeških vezi neizmerne. Preveč priložnosti, površinska komunikacija in možnost odklopa so človeško komunikacijo in vezi otežile in okvarile. Iskanje ljubezni na spletu zahteva, da se obnašamo kot racionalni potrošnik, prodajalec in kupec. Čustva so v domeni učinkovitosti, namesto, da bi bila tam, kjer je njihovo mesto, v intimnem razmerju.

V svoji analizi pisem bralcev v prilogi Ona Slovenskih novic iz leta 1997 in samostojnega tednika Ona iz leta 2015 sem ugotovil, da se je v medijski svetovalni praksi v obeh letih

uveljavljalo poblagovljeno razumevanje intimnih razmerij v skoraj identičnih vrednostih, medtem ko se je čisto razmerje razvijalo šele v zadnjih letih, saj je bilo v letu 1997 le šibko prisotno. Zanimivo je bilo ugotoviti, da je bilo v letu 1997 med 51 pismi bralcev kar 10 takih, ki so obravnavale sindrom »maminega sinčka«, se pravi odraslega moškega, ki mu posesivna in gospodovalna mati ne dovoljuje, da bi živel avtonomno čustveno življenje. Vendar je treba ob koncu omeniti tudi omejitve empirične raziskave, ki sem jo opravil bolj kot poskus, ki naj pokaže, ali so na teoretskih osnovah izdelani modeli funkcionalni za obravnavo zaupnih pogovorov v naši medijski praksi. Najpomembnejši omejitvi sta dve in sicer verjetnost, da različni svetovalci različno selekcionirajo pisma bralcev, zato ta niso nujno »reprezentativna«, ko gre za vrsto in intenzivnost problemov v partnerskih in drugih intimnih razmerjih. Še bolj pomembna pa je domneva, da se je predvsem mlajša in tehnološko bolj večča populacija preselila na svetovno medmrežje, kjer najbrž išče informacije in nasvete za svoje težave, zato lahko domnevamo, da se bodo rubrike »zaupnih pogovorov« vse bolj umikale s strani tiskanih medijev.

5 LITERATURA

Bauman, Zygmunt. 2002. *Tekoča moderna*. Ljubljana: Založba.

--- 2008. *Liquid love: on frailty of human bonds*. Cambridge: Polity Press.

--- 2013. *Kolateralna škoda: družbena neenakost v globalni dobi*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.

- 2016. *Postmoderna etika*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Beck, Ulrich. 2009. *Družba tveganja: na poti v neko drugo moderno*. Ljubljana: Krtina.
- Flere, Sergej. 2000. *Sociološka metodologija: temelji družboslovnega raziskovanja*. Maribor: Pedagoška Fakulteta Maribor, Založba PeF.
- Giddens, Anthony. 1991. *Modernity and self-identity: self and society in late modern age*. Stanford: Stanford University Press.
- 2000a. *Preobrazba intimnosti: spolnost, ljubezen in erotika v sodobnih družbah*. Ljubljana: Založba./*cf.
- 2000b. *Tretja pot: prenova socialne demokracije*. Ljubljana: Orbis.
- 2002. *Runaway world: how the globalisation is reshaping our world*. London: Profile Books.
- Gray, Paul S., John B. Williamson, David A. Karp in John R. Delphin. 2007. *The research imagination: an introduction to qualitative and quantitative methods*. New York: Cambridge University Press.
- Illouz, Eva. 1997. *Consuming the romantic utopia: love and the cultural contradiction of capitalism*. Berkeley: University of California Press.
- 2010. *Hladne intimnosti: oblikovanje čustvenega kapitalizma*. Ljubljana: Krtina.
- Jamieson, Lynn. 1998. *Intimacy: personal relationships in modern societies*. Cambridge: Polity Press.
- 1999. Intimacy transformed? A critical look at the 'pure relationship'. *Sociology* 33 (3) : 477–494.
- Krbavac, Klavdija. 2012. *Partnerske zveze in komunikacija med spoloma v sodobnih slovenskih romanih*. Magistrsko delo. Ljubljana: FDV.
- Lisle, Douglas J. in Alan Goldhamer. 2014. *Past užitka: Obvadajmo prikrito silo, ki uničuje naše zdravje in srečo*. Škofja Loka: Založba planet.
- Mayo, Elton. 1949. *The social problems of an industrial civilization: with an appendix on the political problem*. London: Routledge & Kegan Paul.

Mesec, Blaž. 1998. *Uvod v kvalitativno raziskovanje v socialnem delu*. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.

Milivojevič, Zoran. 2009. *Formule ljubezni: ne zapravimo življenja v iskanju prave ljubezni*. Ljubljana: Mladinska knjiga Založba d.d..

Ona: ženska priloga Slovenskih novic. 1997. Analizirano besedilo tednika (januar – december). Ljubljana: Delo.

Ona: ženski magazin Dela in Slovenskih novic. 2015. Analizirano besedilo tednika (januar – december). Ljubljana: Delo.

Švab, Alenka. 2000. Nova intimna razmerja? Zasebnost in intimnost v pozni moderni. V *Preobrazba intimnosti: spolnost, ljubezen in erotika v sodobnih družbah*, ur. Anthony Giddens, 207–227. Ljubljana: Založba.

Ule, Mirjana Nastran. 2000. *Sodobne identitete: v vrtincu diskurzov*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.